

Goed getimed?

Er is even op gebroed, maar nu is het zover: de eerste spectaculaire uitkomsten van het Nestkaartenproject. Meer inzicht in het waarom van via broedvogelmonitoring aangetoonde aantalsveranderingen, middels analyse van jaarlijks te verzamelen nestgegevens, was vanaf het begin een doelstelling van het Nestkaartenproject. Maar dat we hiermee op het vinkentouw zitten van vooraanstaand wetenschappelijk onderzoek, zal toch menigeen verrassen. Zo blijkt de gemiddelde eerste-eilegdatum van Bonte Vliegenvanger, Kool- en Pimpelmees significant te zijn vervroegd in 1986-2000, voor laatstgenoemde soort bijvoorbeeld meer dan tien dagen (zie pp. 18-19). En deze trends worden naar alle waarschijnlijkheid gestuurd door klimaatverandering. Soortgelijke resultaten vormen onderdeel van een recente publicatie in het toonaangevende tijdschrift Nature. De toegevoegde waarde van ons Nestkaartenproject zit 'm in de omvang van onze steekproef. Voor enkele tientallen soorten zijn vergelijkbare analyses mogelijk, al dan niet uitgesplitst naar biotoop en/of regio. Het Nestkaartenproject is dus nog maar net uit het ei gekropen...

Verder in dit nummer:

- Euro's in het geel
- Stormvloed spoelt kolonies weg
  - 2002: het jaar van de IJsvogel
    - Jonge hond: Vincent Kikstra
  - Influx van Witbuikrotganzen
  - Watervogels in januari 2001
    - Kwartelkoning beschermd
      - Effen in de regio
  - Ledenraad: we want you!!!

Colofon

SOVON-Nieuws

Nieuwsbrief van SOVON Vogelonderzoek Nederland.

SOVON-Nieuws publiceert over SOVON-vogeltellingen, over de vereniging, en over andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie en lay-out

John van Betteray, Fred Hustings, Kees Koffijberg & Pim de Nobel. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

SOVON-Nieuws wordt gedrukt op chloorvrij papier. ISSN 1383-0635.

Lidmaatschap

Contributie 2002: minimaal € 12,-. SOVON-leden ontvangen vier maal per jaar SOVON-Nieuws en korting op SOVON-uitgaven.

Ledenadministratie Jeroen van Zuylen, zie bureau-adres SOVON.

Bestuur

Voorzitter: Hans van Dord
Secretaris: Peter Milders,
L. de Colignyalaan 115,
3062 HD Rotterdam, (010) - 4522665.
Penningmeester: Ekko Smith
Overige bestuursleden: Rob Goldbach
en Rob van Westrienen.

Bureau

Adres SOVON, Rijksstraatweg 178,
6573 DG Beek-Ubbergen.
Tel: 024-6848111, Fax: 024-6848122,
E-mail: info@sovon.nl
Homepage: www.sovon.nl
Giro: 2905988, Rabo: 10.51.17.056,
atlasrekening: 10.51.05.953.
Directeur Frank Saris,
Communicatie Carolyn Vermanen,
Broedvogels Rob Vogel, Water- en
wintervogels Marc van Roomen,
Toegepast onderzoek Ruud Foppen.

Doelstelling

SOVON Vogelonderzoek Nederland stelt zich ten doel het coördineren, stimuleren en publiceren van ornithologisch veldonderzoek ten behoeve van natuurbescherming, beleid en wetenschap. De vereniging tracht dit doel te bereiken door het organiseren van grootschalige projecten waarin wordt samengewerkt tussen vrijwilligers, stafmedewerkers en andere instellingen.

Foto omslag: Philip Friskorn

Het Natuurloket

SOVON heeft in haar statuten staan dat zij gegevens verzameld ten behoeve van natuurbeheer, -beleid en -ontwikkeling. De afgelopen jaren zijn er vele honderden verzoeken om vogelgegevens, van diverse pluimages behandeld, veelal met positieve gevolgen voor de ons nog resterende natuur. Bij dit soort verzoeken werkt SOVON in toenemende mate samen met de andere zgn. PGO's (Vlinderstichting, FLORON e.d.) in het kader van de VOFF, de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna. Desondanks blijken er regelmatig projecten in dit land uitgevoerd te worden, zonder dat tijdig rekening is/wordt gehouden met de aanwezige natuurwaarden.

In het kader van de implementatie Vogel- en Habitatrichtlijn hebben gemeenten bijv. gegevens nodig over de aanwezigheid van beschermde soorten of de ligging van aangewezen gebieden e.d. Deze gegevens zijn momenteel niet gemakkelijk beschikbaar. Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij wil deze informatievoorziening verbeteren. Hierop is vanuit de Tweede Kamer al geruime tijd aangedrongen (bijv. in de motie Stellingwerf). Daartoe heeft zij de VOFF gevraagd een informatiepunt voor te bereiden waar gemeenten en anderen de benodigde informatie kunnen verkrijgen: www.natuur-loket.nl. Staatssecretaris Faber heeft dit keer heel voortvarend gehandeld: op 30 november 2001 werd op het stadhuis in Nijmegen het officiële startsein gegeven, het virtuele loket werd voor geopend verklaard. U kunt nu bij wijze van spreken zien hoeveel belangrijke soorten er in uw achtertuin voorkomen.

Het blijkt te werken, het aantal aanvragen neemt wekelijks toe. Door de vrij plotselinge haast van LNV was ten tijde van de opening het loket nog niet geheel ingericht: eigenlijk was daar nog een half jaar proefdraaien voor nodig geweest.

Belangrijke randvoorwaarden worden overigens pas nu ingevuld, zoals wat voor gegevens zitten er achter het loket? Het is zgn. meta-informatie, informatie over informatie. Er wordt aangegeven hoeveel rode lijstsoorten e.d. in een bepaald kilometerhok voorkomen. Als een initiatiefnemer daar dan wat wil doen, dient hij de betreffende organisatie die de echte gegevens beheert, hiernaar te vragen. Zo blijkt het dus nu al te werken.

Bij de opening van het loket hebben we de staatssecretaris er overigens op gewezen dat het de hoogste tijd wordt dat ook allerlei rijksinstellingen hun gegevens in deze meta-database gaan onderbrengen: het is natuurlijk heel mooi dat de particuliere organisaties hier op verzoek van LNV toe bereid bleken, maar eigenlijk had de overheid zelf eerst het goede voorbeeld moeten geven. Gezien de toezegging van Faber hier initiatieven in te nemen, zijn we optimistisch over de verdere ontwikkelingen.

SOVON is van mening dat er voldoende garanties zijn ingebouwd voor een zo goed mogelijk gebruik van onze, veelal uw, gegevens. Het is echter allemaal nieuw, snel en virtueel. Wij kunnen ons dus voorstellen dat u als waarnemer daar vragen over heeft. Schroom dan niet en schrijf ons of leg uw vraag voor aan uw vertegenwoordiger in onze Ledenraad, daar zijn ze immers voor! Wij kunnen immers alleen dankzij de gegevens van onze waarnemers dit soort dienstverlening in de lucht houden.

Frank Saris.

Agenda

april

**(13) watervogeltelling Zoete Rijkswateren,
Brand- en Rotganstelling, telling Vogelrichtlijngebieden**

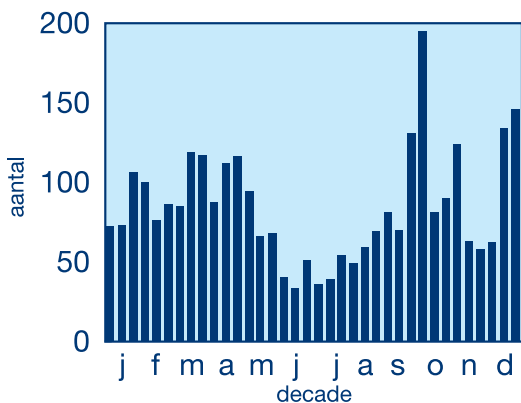
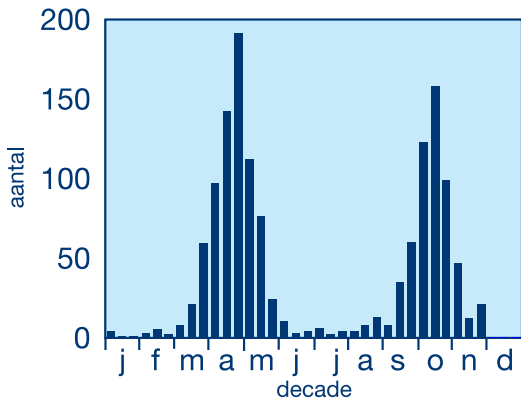
mei

**(11) integrale telling Waddengebied, Rotganstelling
(18) watervogeltelling Zoete Rijkswateren,
telling Vogelrichtlijngebieden**

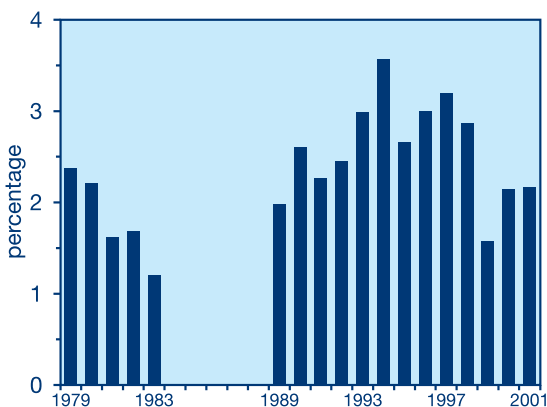
juni

**(15) watervogeltelling Zoete Rijkswateren,
telling Vogelrichtlijngebieden**

De Euro? Onder vogelaars al jaren ingevoerd!

Figuur 1. Seizoenspatroon van de Europese Kanarie in 1989-2001 van vogels ter plaatse (boven) en overtrekkend (onder). Weergegeven is het aantal vogels per maandecade.

Figuur 3. Presentie per jaar van de Europese Kanarie in 1979-83 en 1989-2001. Weergegeven is het gemiddelde percentage atlasblokken met Europese Kanaries.

Europese Kanarie, Eurokanarie of Euro; drie klinkende namen voor een waardevaste soort, al kan een vakantie naar een Zuid-Europees land tot enige inflatie leiden. Nederlandse vogelaars zullen het incasseren van een Euro echter nooit versmaden. Euro's zijn het dubbel en dwars (lees: 220%) waard. Hieronder volgt een overzicht van al deze waarnemingen, zoals verzameld in het Bijzondere Soorten Project niet broedvogels (verder BSP).

Broedgebied

De Europese Kanarie broedt in een groot deel van Europa met de hoogste aantallen in achtereenvolgens Spanje, Duitsland en Portugal. De noordgrens van het broedgebied ligt net in Denemarken. Nederland ligt aan de noordwestrand van het broedareaal, in Groot-Brittannië is broeden een zeldzaamheid. De hoogste dichtheden, lokaal meer dan één paar per hectare, worden in de kerngebieden aangetroffen in gecultiveerd land (plantages), parken en 'groene' dorpen en steden. In ons land werd in 1922 voor het eerst een broedgeval vastgesteld, nabij Kerkrade, al snel gevolgd door paartjes die zich vestigden elders in Limburg, in Twente en de zuidelijke Veluwezoom. Sindsdien is het een jaarlijkse broedvogel, maar in sterk wisselende aantallen; een fenomeen dat zich vaker voordoet bij soorten aan de rand van hun verspreidingsgebied. Veruit de meeste vogels broeden in Limburg en dan vooral in het zuidelijk deel van deze provincie, de enige regio waar de Europese Kanarie een vaste broedvogel is. De twee andere kerngebieden zijn de Achterhoek en Twente. Europese Kanaries die in Centraal-Europa broeden, overwinteren zowel dicht bij de broedgebieden als tot in Zuid-Europa (Spanje). In ons land geringde vogels zijn uit Frankrijk teruggemeld.

Seizoenspatroon

Pleisterende Europese Kanaries kunnen het gehele jaar in ons land worden aangetroffen (figuur 1). Het aantal pleisteraars neemt tussen begin januari en half mei langzaam toe en ligt over het alge-

meen wat hoger dan het aantal in het najaar. Na half mei neemt het aantal sterk af, mogelijk doordat juni-waarnemingen (terecht) worden doorgegeven in het kader van het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB) in plaats van het BSP.

Nadat al in de winter enkele vogels overvliegend worden gezien, komt in maart de echte voorjaarstrek op gang om in de laatste decade van april een hoogtepunt te bereiken (figuur 1). In mei neemt het aantal trekkers weer snel af en van begin juni tot begin september worden nauwelijks nog vogels overvliegend gemeld. Vanaf de tweede decade van september is er opnieuw duidelijk sprake van trek. De najaarstrek is half oktober op zijn hoogtepunt en loopt door tot eind november.

Het is aardig het seizoenspatroon zoals dit volgt uit het BSP, te vergelijken met het recent verschenen boek *Vogeltrek over Nederland* (LWVT/SOVON 2002; zie elders in dit nummer). De doortrekperiodes blijken nagenoeg gelijk met slechts kleine verschillen in de mediane data: in het voorjaar 22 om 25 april, en in het najaar 13 om 17 oktober. Wel is de voorjaarstrek volgens het BSP-materiaal net iets omvangrijker dan de najaarstrek, hetgeen volgens het LWVT-boek juist andersom is.

Verspreiding pleisteraars

In ieder jaargetijde heeft de verspreiding van pleisterende Europese Kanaries een zwaartepunt in Limburg, en in mindere mate de omgeving van Nijmegen, de Veluwe, de Achterhoek en Twente. Uit de waarnemingen komt naar voren dat

Nieuws van het BSP

Goed nieuws uit Noord-Holland-Noord (D1); na ruim een jaar zonder contactpersoon heeft Radboud Echten zich aangemeld. Radboud, heel veel plezier! Post voor hem, en voor de overige contactpersonen, kan worden gestuurd naar het SOVON-kantoor (Antwoordnummer 2505, 6573 ZX Beek-Ubbergen). We zijn nog op zoek naar iemand die zich in West-Brabant (D15) wil inzetten als opvolger van Peter Krijnen, die op 1 januari is gestopt. Geïnteresseerden worden verzocht contact op te nemen met Arjan Boele op het SOVON-kantoor.

1. Noord-Holland-Noord: Radboud Echten
2. Friesland: Dick Schut
3. Groningen: Theo Bakker
4. Drenthe: Albert Hidding
5. Twente: Bé van Kuik
6. Overijssel-West: Vincent Martens
7. Flevoland: Henny van den Heuvel
8. Noord-Holland-Zuid: Patrick Bergkamp
9. Zuid-Holland-Noord: Hans Westerlaken
10. Utrecht: Gert Ottens
11. Veluwe: Ton Drost
12. Achterhoek: Erik Ernens
13. Grote Rivieren: Peter Eekelder
14. Zeeland: Alex Wieland
15. Brabant-West: VACANT
16. Brabant-Oost: Wiel Poelmans
- 17/18. Limburg: Ran Schols
19. Zuid-Holland-Zuid: Hans Mom

Europese Kanaries in de winter (december - februari) aan groepsvorming doen. De gemiddelde groeps grootte in de winter bedraagt 5,2 exemplaren tegen respectievelijk 1,6 in het voorjaar, 1,7 in de zomer en 2,9 in het najaar. Van de 14 waarnemingen van groepen van minimaal 20 exemplaren die in het BSP-archief zijn opgenomen, komen er negen uit de winter en op één na alle uit Zuid-Limburg. Voorbeelden van dit soort mooie wintergroepen zijn 54 exemplaren op 22 december 1992 (Petersberg) en 43 exemplaren op 20 december 1995 in Maastricht-zuid. De

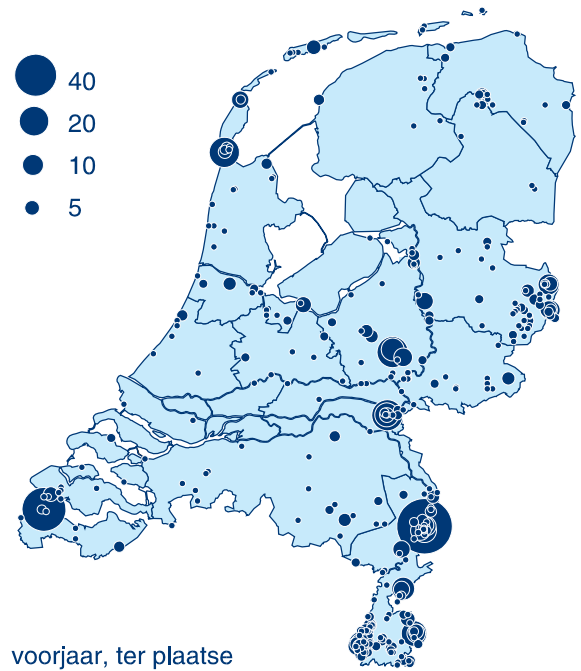
enige grote wintergroep buiten Limburg betrof 25 vogels die de hele maand januari 1996 nabij Den Oever (NH) foerageerden. Wanneer de huidige winter-verspreiding wordt vergeleken met de Atlas van de Nederlandse Vogels (1979-83) lijkt het dat overwinterende Europese Kanaries minder zeldzaam zijn geworden: tegenwoordig per winter gemiddeld in 15 atlasblokken tegen 6 blokken per winter toentertijd.

In het voorjaar (maart - mei) worden pleisterende vogels in geheel Nederland aangetroffen, maar vrij zelden in het noordoosten van ons land (figuur 2). Grote voorjaarsgroepen zijn gezien langs de Maas bij Tegelen (51 ex. op 15 maart 1998) en in het Deelerwoud (22 ex. op 15 maart 1992). Lokaal lijkt er sprake van vaste pleisterplaatsen. Zo pleisteren er in Nijmegen al sinds 1993 ieder voorjaar Europese Kanaries in de volkstuintjes rondom NS-station Heijendaal. De eerste vogels verschijnen in februari, het maximum bedraagt 14 vogels (29 maart 1994), en in april zijn ze vrijwel altijd weer verdwenen; slechts zelden komt het tot een territorium (M. Hornman). Landelijk is het gemiddelde aantal atlasblokken waarin per voorjaar Europese Kanaries worden gemeld tegenwoordig wat hoger dan in 1979-83 (resp. 67 en 43).

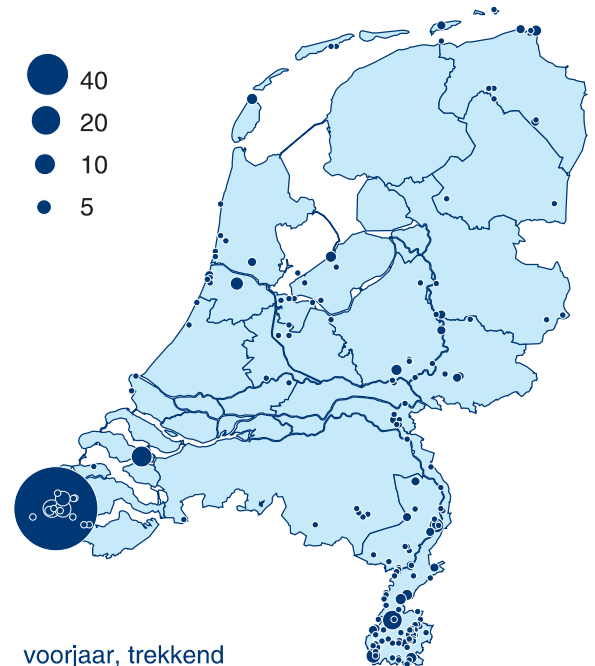
De verspreiding in de zomer (juni - augustus) komt sterk overeen met de resultaten van het broedvogelatlasproject (1998-2000); waarnemingen met name afkomstig uit Limburg en uit delen van Gelderland en Twente. Aan het einde van de zomerperiode worden weer de eerste groepen gemeld (drie waarnemingen van 13-19 ex. in augustus in Limburg). Tegenwoordig is per zomer het aantal atlasblokken met Europese Kanaries iets hoger dan in de zomers van 1979-83 (resp. 54 en 40). Dit verschil is waarschijnlijk nog onderschat, aangezien toentertijd ook de broedvogelwaarnemingen werden meegenomen (nu opgenomen in de LSB-database). De verspreiding in het najaar (september - november) is duidelijk ijler dan in het voorjaar. Buiten de eerder genoemde kerngebieden zijn waarnemingen vrij zeldzaam (figuur 2). Grotere groepen worden alleen in Limburg gemeld (bijv. 45 ex. op 1 oktober 1997 in Maastricht en 28 ex. op 4 oktober 1997 in Tegelen). Net als in de overige jaargetijden worden tegenwoordig in het najaar gemiddeld in wat meer atlasblokken Europese Kanaries gemeld dan in 1979-83 (resp. 48 en 34).

Verspreiding trekkers

Het kaartbeeld van de verspreiding van trekkende Europese Kanaries wordt sterk beïnvloed door de ligging van trek-

voorjaar, ter plaatse

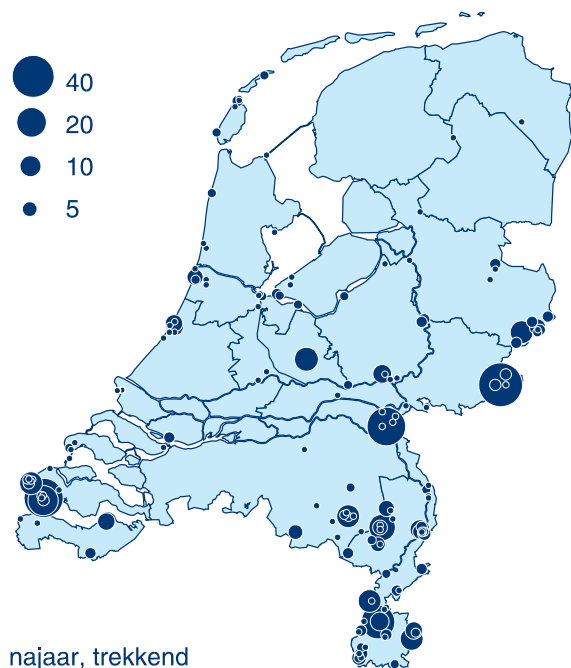

voorjaar, trekkend

Figuur 2. Verspreiding van waarnemingen van de Europese Kanarie in 1989-2001; links voorjaar, rechts najaar; boven ter plaatse, onder trekkend.

najaar, ter plaatse

najaar, trekkend

telposten in ons land. In het voorjaar worden de meeste overtrekkende Europese Kanaries gezien bij Breskens in Zeeuws-Vlaanderen, de beste voorjaars-telpost in Nederland. In 1990-2001 zijn daar gemiddeld 39 vogels geteld (uitersten 13 en 66), en het is ook de enige plaats waar regelmatig meerdere vogels op een dag worden waargenomen (max. 18 ex. op 2 april 2001; S. Lilipaly). In het najaar worden op veel meer plaatsen, veelal telposten, hogere aantallen gezien zoals Noordhout bij Driebergen (max. 10), Tegelen (max. 9), Winterswijk (max. 6), Enschede en Geleen (beide max. 5).

Broedvogels en niet-broedvogels

Zoals gezegd varieert het aantal broedende Europese Kanaries in Nederland sterk. Ten tijde van de Atlas van de Nederlandse Vogels (1979-83) was er sprake van een forse afname: van 450-550 paren in 1978-79 naar 100-150 in 1983-85. Deze afname komt eveneens tot uiting in figuur 3 waarin de presentie per jaar wordt weergegeven. De recentere BSP-periode (1989-2001) kenmerkt zich daarentegen door een sterke toename van het aantal broedparen: van 160-200 paren in 1992, via 250-300 in 1995, naar 400-450 in 1997-98. Ook deze trend wordt weerspiegeld in de presentie van niet-broedvogels in ons land (figuur 3). Aan de ogenschijnlijke terugval in recente jaren dient niet te veel waarde te worden gehecht; nog niet alle waarnemingen zijn binnen en/of verwerkt. Bij nadere bestudering van de Atlas van de Nederlandse Vogels blijkt dat de over 1979-83 afgenomen presentie vooral is terug te voeren op een afname in voorjaar en zomer; de presentie in najaar en winter bleef min of meer gelijk. Het is opmerkelijk dat de toegenomen presentie in de BSP-periode weer wordt veroorzaakt door een toename van de presentie in voorjaar en zomer (najaar en winter stabiel). Dit suggereert dat de vogels die in het voorjaar en de zomer worden gemeld, grotendeels behoren tot de Nederlandse broedpopulatie. Dat de beschreven aantalsveranderingen van de Nederlandse populatie niet tot uiting komen in de min of meer gelijkblijvende presentie in najaar en winter, kan worden veroorzaakt doordat een deel van de (vooral in het najaar?) doortrekkende en overwinterende vogels afkomstig is uit Noord-Duitsland en Polen.

Veranderingen BSP-soorten

Graszanger erbij, Grote Kruisbek eraf

De Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) heeft besloten per 1 januari 2001 de Graszanger niet langer te beoordelen. Deze soort is daarvoor de laatste jaren te algemeen geworden, met bijvoorbeeld alleen al 36 exemplaren in augustus 2001 in Zeeuws-Vlaanderen. Waarnemingen van deze soort worden voortaan ingezameld via het BSP.

We zijn inmiddels echter al ruim een jaar verder. Bij deze dus het verzoek even in het geheugen te graven en waarnemingen van Graszangers uit 2001 alsnog aan een formulier toe te vertrouwen. Op oude formulieren kunnen de waarnemingen onderaan de soortenlijst worden bijgeschreven. Een beschrijving van de waargenomen kenmerken is noodzakelijk. Gebruik hiervoor de ruimte onderaan het formulier (ponscode 1361).

Daarnaast heeft de CDNA besloten per 1 januari 2002 weer waarnemingen van Grote Kruisbekken te gaan beoordelen (BSP-soort sinds 1 januari 1993). Het feit dat Grote Kruisbek in niet-invasiejaren erg zeldzaam is in ons land, en de complexiteit van de kruisbekfamilie, liggen aan dit besluit ten grondslag. Waarnemingen vanaf 1 januari 2002 daarom s.v.p. indienen bij de CDNA (zie voor meer informatie: www.dutchbirding.nl).

Arjan Boele

Onstuimig koloniejaar 2001

De uitbraak van Mond- en Klauwzeer en de stormvloed van 3 juni hebben het kolonievogels en kolonietellers in 2001 niet gemakkelijk gemaakt. Veel waarnemers werden geconfronteerd met 'verboden toegang' en langs de kust spoelden midden in het broedseizoen veel nesten weg. Ondanks deze hindernissen, zagen veel waarnemers toch kans hun gebieden te tellen. Hieronder een eerste indruk van wat er afgelopen jaar aan kolonievogels bekend is. Noodgedwongen onvolledig, omdat nog niet alle gegevens zijn verwerkt..., en een aantal vroeg broedende soorten extra veel te leiden had van dat bordje 'verboden toegang'.

MKZ

De MKZ-uitbraak heeft menig kolonieteller in z'n greep gehad. En niet alleen de tellers die Roeken moesten tellen in Oene of Kootwijk, ook ver daar vandaan. Diverse kolonies mochten of konden niet worden geteld. Het meest getroffen waren de kolonies van Roek en Blauwe Reiger in de provincies Gelderland, Overijssel, Flevoland, Friesland en Drenthe. Sommige tellers hebben na versoepeling van de MKZ-regels in mei alsnog een poging gewaagd, maar met volop blad aan de bomen viel dat niet mee. Langs de Friese waddenkust en in het Lauwersmeer was een deel van de terreinen dusdanig lang afgesloten, dat niet alle kolonies van meeuwen en sterns geteld konden worden. Wat tellen betreft kunnen we het jaar 2001 beter maar snel vergeten.

Stormvloed

Net als in 2000 was het ook nu weer raak in het broedseizoen. Harde wind stuwde het water op en zorgde voor een stormvloed op 3 juni. Op Texel waren de Dwergsterns de dupe. Op Griend spoelden 700 legfels van Kokmeeuwen, 500 nesten van Visdieven en 200 nesten van Noordse Sterns weg, en verdronken nog eens c. 250 donsjongen van de Grote Stern. Illustratief is ook de lijst van weggespoelde nesten die beheerder Otto Overdijk opstelde van de Oosterkwelder op Schiermonnikoog: Lepelaar 16 nesten (20 kuikens), Kokmeeuw 5700 nesten (eieren, kuikens), Stormmeeuw 240 nesten (eieren), Kleine Mantelmeeuw 1200 nesten (eieren), Zilvermeeuw 2000 nesten (eieren, kuikens), Grote Stern 2

nesten (eieren), Visdief 750 nesten (eieren) en Noordse Stern 14 nesten (eieren). De lepelaarnesten werden honderden meters verderop teruggevonden in het vloedmerk en de volwassen vogels verdwenen van de nestplaats en doken in kleine groepjes elders in het Waddengebied op. Hoewel zo'n overzicht dramatisch oogt, zijn toch veel soorten berekend op dergelijke risico's, en begon een aantal aan nieuwe legfels. Als teller wordt het dan puzzelen, want het overzicht met kolonies en aantallen is letterlijk en figuurlijk in het water gevallen.

Nieuwe aalscholverkolonie

Van de Aalscholver kwamen in 2001 enkele nieuwe kolonies binnen, onder andere in Friesland, Noord-Holland, Zeeland en... in Limburg. Limburg was de laatste provincie zonder aalscholverkolonie. De kolonie met 34 nesten zit overigens enkele luttele meters aan de Limburgse kant van de grens met Noord-Brabant. De meeste kolonies lieten in 2001 een lichte groei zien: Oostvaardersplassen van 4475 in 2000 naar 4975 paren, De Ven Enkhuizen 2400 resp. 3050 paren, Zwanenwater 770 resp. 900. Op de Waddeneilanden lijkt er geen houden meer aan. In 2001 ging het totaal om 1200 nesten (1991 nog maar 30). In Eernewoude bleef het aantal ongeveer gelijk (950) en in De Wieden liep het wat terug van 1214 naar 1040 paren.

Blauwe Reiger en Lepelaar in de lift. De districtscoördinatoren in Friesland, Twente, Noord-Holland schatten in dat

de stand van de Blauwe Reiger in 2001 ongeveer gelijk was aan vorig jaar. In Groningen, Drenthe, Zeeland en op de Veluwe wordt gewag gemaakt van 10-20% toename. Na weer een zachte winter kunnen we in 2002 waarschijnlijk nog grotere aantallen verwachten. De Lepelaar deed het in het Waddengebied met 750 paren beter dan in 2000. Alle eilanden waren bezet, evenals het Balgzand (NH). De Oostvaardersplassen telde in 2000 en 2001 ongeveer evenveel paren (160), in het Zwanenwater liep het aantal op (65 resp. 75), evenals op Vooroever Onderdijk (NH; 3 resp. 11), maar op Voorne viel de stand terug (198 resp. 82).

Meeuwen

De Zwartkopmeeuw is niet meer te stuiten in Nederland. In 2001 telde de stand al 1100, zij het dat het broeden van deze soort nog steeds hoofdzakelijk tot het Deltagebied beperkt blijft. Langzaam maar zeker schuift de verspreiding echter noordwaarts: Noord-Holland had 13 paren, Friesland 9. De Kokmeeuw had topaantallen op Griend (26.780 paren), Ameland (7560) en Schiermonnikoog (6920), maar nam af langs de Friese en Groningse waddenkust. Buiten het Waddengebied is het beeld niet eenduidig. Zo deed de Friese IJsselmeerkust het goed met 11.000 paren, maar werd een afname gerapporteerd in de Oude Venen, Lauwersmeer, Sneekermeer en Fochtelooërveen. In Drenthe waren er wat meer meeuwen op het Dwingelderveld, maar de grote kolonie bij Nieuw-Buinen liep verder in aantal terug. Kleine Mantelmeeuwen scoorden in het Waddengebied over het algemeen weer hoger dan de afgelopen jaren, maar ook de Zilvermeeuw lijkt er een goed jaar achter de rug te hebben. In de Hollandse Duinen daarentegen, zijn meeuwen als broedvogel tegenwoordig een schaars verschijnsel. Waar ze nog zitten, zoeken ze vooral de nabijheid op van

menselijke bebouwing en bedrijvigheid om de Vos van het lijf te houden. Een voorbeeld van zo'n omgeving zijn de industrieterreinen van IJmuiden (incl. sluisencomplex) en Velsen. Fred Cottaar en z'n kompanen tellen er al jarenlang de broedende meeuwen, die groten-deels op eilanden en daken broeden. In 2001 telden ze aanmerkelijk meer Kleine Mantelmeeuwen dan in de afgelopen vijf jaren: 2000 paren tegen iets meer dan 700 in 1997. Zilvermeeuwen schommelen al enkel jaren tussen de 1100 en 1250 paren, maar in 2001 steeg hun aantal naar 1580.

Sterns

In het Waddengebied nam de Visdief op veel plaatsen toe, maar moest de Noordse Stern veel terrein prijsgeven. Ook bij deze soort contrasterende berichten van elders: in Friesland namen Visdieven juist af in het Lauwersmeer (van 28 naar 6 in 2001), langs de IJsselmeerkust (900 resp. 780) en op het Tjeukemeer (79 resp. 16). Op het kunstmatige eiland IJburg kwam een einde aan de succesvolle vestiging toen het terrein werd opgespoten. Honderden paren verdwenen als gevolg van het verder bouwrijp maken van de wijk. Daar tegenover staan nieuwe vestigingen op een opspuitterrein bij Enkhuizen (150 paar) en op de Vooroever bij Onderdijk (200). Dit geeft maar weer eens aan hoe opportunistisch deze vogels inspelen op plaatselijke veranderingen in geschikt habitat. De Dwergstern had veel te leiden van de stormvloed. Op Texel waren slechts 70 paren (was 96 in 2000), op Richel bij Vlieland 16 (was 40) en Rottumerplaat 17 (was 25). Nieuw was de vestiging op de Noordvaarder van Terschelling (12 paar). De Zwarte Stern had in Friesland een redelijke populatie. In vijf kolonies zaten 115 paren, tegenover 86 paren in 2000. De enige kolonie in Groningen nam toe van 23 tot 32 paren. De

vennen in de provincie Drenthe waren echter bijna verlaten. Een afname werd voorts gemeld in de Zuid-Hollandse Krimpenerwaard (71 paren in 2001, tegen 89-107 in 1997-2000).

Oeverzwaluw

Herman Leys bevindt zich weliswaar steeds meer op de achtergrond bij het Oeverzwaluwtelwerk, maar hij is onvermoeibaar bezig met de uitwerking. Wat wil je ook wanneer blijkt dat in de afgelopen jaren meer Oeverzwaluwen zijn geteld dan ooit tevoren. Nattigheid in Afrikaanse overwinteringsgebieden speelt deze zwaluw in de kaart. Daarnaast moeten we ook de effecten van activiteiten van beschermers niet onderschatten. Op verscheidene plaatsen in het land prijken thans kunstwanden voor Oeverzwaluwen die in het algemeen goed bezet zijn. Die wanden moeten echter wel onderhouden worden. Tellers springen met succes op de bres als midden in het broedseizoen in kolonies gegraven gaat worden. In overleg met de gravers wordt het zaakje meestal in goede banen geleid. Soms vraagt je je wel eens af want er in het hoofd van een kraanmachinist rond gaat, wanneer de eieren of jongen bloot komen te liggen en grote aantallen zwaluwen paniekerig in het rond vliegen. Oeverzwaluwen zitten meestal op plaatsen waar door menselijke activiteiten (tijdelijk) gunstige nestelgelegenheid ontstaat. Het lijkt er op dat op hoe meer menselijke activiteiten plaatsvinden hoe meer Oeverzwaluwen er zijn. Gaat het economisch voor de wind in Nederland dan wordt er veel gegraven, aangelegd en gebouwd, en grijpt de Oeverzwaluw zijn kans. Uiteraard moeten de Afrikaanse winters een handje helpen. In de jaren zestig en wat minder in de jaren zeventig was de Nederlandse economie 'booming' en zo ook de Oeverzwaluw. In de jaren tachtig en beginjaren negentig ging het economisch minder voor de wind en dito met de Oeverzwaluw. Tegen het einde van 20e eeuw kende onze beursindex hoogtepunten, met 2000 als topjaar. En bij de Oeverzwaluw was het niet anders. De Oeverzwaluw-index in 1986, één van de meest magere jaren, is op 100 gezet. In 1998-2001 was het aantal met een factor 4-5 gegroeid (figuur 1). Deze redenatie is natuurlijk aan de boude kant, maar er zit wel een kern van waarheid in. Een paradoxale situatie overigens, want voor de meeste vogelsoorten werkt economische groei eerder tegen dan mee.

Roek

In Groningen, Friesland, Drenthe, Gelderland en Noord-Brabant werden veel nieuwe kolonies gemeld, vaak als gevolg

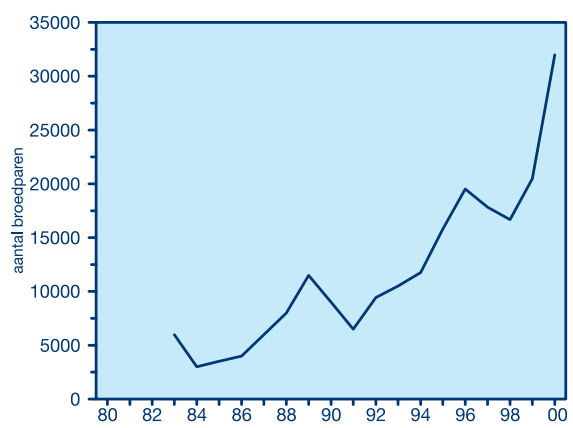
van uiteengevallen grote kolonies (al of niet door toedoen van verstoring). Deze versnippering maakt het tellen (en registreren) er niet eenvoudiger op. In de genoemde provincies wordt enige toename gemeld, terwijl in Twente en Gelderland eerder sprake is van stabilisatie. Binnenkort zal in Limosa worden gerapporteerd over de aantalsontwikkeling van Roeken.

Elke kolonie telt mee

We denken bij SOVON dat we alle kolonievogels wel zo'n beetje 'onder controle' hebben. In grote lijnen is dat dankzij de enorme inzet van tellers en coördinatoren ook wel zo, maar toch duiken er elk jaar wel weer kolonies op waarvan je verbaasd staat dat ze soms enige jaren aan de aandacht zijn ontsnapt. Atlas-tellers, die in 1998-2000 alle hoeken van het land moesten afzoeken, kwamen af en toe aanzetten met ons tot dusverre onbekende kolonies. Meestal ging het om soorten die wel vaker op nieuwe plekken opduiken, zoals de Oeverzwaluw, Roek, Kokmeeuw en Visdief, en om geringe aantallen (zie echter het voorbeeld van de Visdieven in Noord-Holland in 2001). Maar er zaten ook enkele kolonies bij met meer dan 100 paren. Verder dook er een al langer bestaande Aalscholverkolonie langs de Waal op met 40 paren. Het blijft opletten gebieden met kolonies en ga ook eens kijken op andere plekken waar een kolonie kan worden verwacht.

Invullijst voor 'veel-tellers'

Om het de tellers en verwerker van telgegevens gemakkelijker te maken zijn het afgelopen jaar voor het eerst 'voorgedrukte' kolonielijsten aan tellers verstrekt. Het gaat om tellers die meer dan vijf kolonies onder hun hoede hebben. De lijst is afgetapt van het kolonievogelbestand en geeft informatie over de naam, ligging en nummer van de kolonies alsmede de getelde aantallen in de afgelopen jaren. Tellers worden verzocht de nieuwe aantallen in te vullen en de lijst in te leveren. Invullen van een tel-formulier is dan niet nodig (behalve voor aanmelding van nieuwe kolonies). De reacties waren positief, zodat we op de ingeslagen weg doorgaan. Uit dit overzicht blijkt maar weer hoeveel er afgelopen jaar 'gekolonied' is. Telgegevens over 2001 die nog niet zijn doorgegeven, ontvangen we graag op korte termijn. Geeft u ook door wanneer in 2001 geen tellingen hebt verricht. Dank voor de medewerking en op naar de kolonies in 2002.

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van de Oeverzwaluw.

Arend J. van Dijk

2002: het jaar van de IJsvogel

De afgelopen jaren is de IJsvogel uit het dal gekropen dat de koude winter van 1995/96 had veroorzaakt. De aantallen broedparen nemen flink toe en deze winter zal menig vogelaar geregeld meerdere IJsvogels hebben gezien. Mede door de tot nu toe zachte winter, lijkt het goed mogelijk dat komend broedseizoen een topjaar wordt. Gaat het record uit 1995 van 400 paren verbroken worden? De IJsvogel valt onder de Zeldzame broedvogels van het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB). In het kader van dit project worden jaarlijks vele regio's al goed geteld op IJsvogels, maar is van een compleet overzicht vaak geen sprake. Komend broedseizoen willen we dan ook proberen landelijk een zo volledig mogelijke inventarisatie uit te voeren, en we roepen hierbij iedereen in potentieel geschikte IJsvogelgebieden op alert te zijn. Hieronder staan de belangrijkste aanwijzingen voor broeden- de IJsvogels:

- let op regelmatig, in geschikt broed- biotoop aanwezige vogels (eventueel baltsend of met voer rondvliegend) in de periode maart tot en met mei
- van een waarschijnlijk broedgeval is sprake als er twee waarnemingen zijn gedaan, waarvan één binnen de periode 1 april tot en met 15 mei
- waarnemingen met een onderlinge

afstand van twee kilometer kunnen op hetzelfde territorium betrekking hebben

- traceer zo mogelijk het bewoonde nesthol (vaak in steile oevers of wortelkruit omgevallen boom)
- waarnemingen na 15 mei, zonder aanwijzingen van nest of jongen, kunnen betrekking hebben op rond- zwervende vogels of al uitgevlogen jongen. IJsvogels kunnen echter tot in juni-juli broeden, maar dan zijn waarnemingen van nest of jongen onont- beerlijk (om zwervers uit te sluiten).

Denk niet te snel dat IJsvogels niet in uw regio kunnen broeden. In goede jaren worden soms de vreemdste plaat- sen bewoond. Houdt bijvoorbeeld stil- staande wateren van vijvers, kanalen, grachten en dergelijke, ook in bebouwd gebied, goed in de gaten. Soms wordt honderden meters van het water genes- teld (let op voedselvluchten).

Broedgevallen van de IJsvogel kunnen opgespoord worden door langs beken, oevers van plassen en andere locaties met potentiële nestgelegenheden te lopen. Doe dit liefst twee keer in de periode april tot half mei. Tellers en vogelwerkgroepen die al jaren IJsvogels inventariseren, worden ge- vraagd ook dit jaar weer aan de slag te

gaan. Nieuwe initiatieven kunnen het beste worden aangemeld bij de district- coördinatoren van het LSB-project (voor adressen zie elders in dit nummer). Hier kunnen geïnteresseerden die willen weten waar al geteld wordt ook terecht. Geef de resultaten door op het bekende formulier LSB-Zeldzame soorten. Stuur een kaartje mee met het getelde beek- traject of gebied, zodat het ook voor SOVON duidelijk wordt waar wel geke- ken is, maar geen broedgevallen konden worden vastgesteld.

Voor meer informatie: Districtscoördinatoren; zie adressen- overzicht elders in dit nummer SOVON Beek-Ubbergen, Michiel van der Weide; 024-6848148, michiel.vanderweide@sovon.nl

Stuur uw gegevens bij voorkeur voor 1 oktober in (zonder postzegels) naar SOVON, Antwoordnummer 2505, 6573 ZX Beek-Ubbergen.

In memoriam Professor Dr. K.H. Voous 23 juni 1920 - 31 januari 2002

K.H. Voous, oud-hoogleraar dierkunde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam (1955-1975) en vooral internationaal bekend ornitholoog en zoögeograaf, is onlangs overleden.

Zijn belangstelling voor de biologie werd gevormd in de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (N.J.N.).

Hij studeerde biologie aan de Gemeente-Universiteit van Amsterdam (1938-1945), was daarna conservator vogels van het Zoologisch Museum Amsterdam (1946-1963). Zijn proefschrift handelde over de historische verspreiding van de Grote Bonte Specht (1947). Hij werd snel bekend als de auteur van het standaardwerk Atlas van de Europese vogels (1960).

Voous speelde een belangrijke rol in de nationale en internationale natuur- en vogelbescherming. Hij was betrokken bij de fusie in 1957 van de sinds 1911 van elkaar gescheiden Nederlandse Ornithologische Vereniging en de Club van Nederlandse Vogelkundigen (1957). In de jaren zestig was hij in woord en geschrift zeer actief in de bescherming van

roofvogels, weidevogels en ganzen. Voor zijn vele verdiensten ontving hij diverse erelidmaatschappen (Vogelbescherming Nederland, Nederlandse en Britse Ornithologische Unie).

Ondanks zijn vrij zwakke gezondheid bleef hij tot op zeer hoge leeftijd publiceren. Zo was hij vanaf de tweede helft van de jaren tachtig zeer druk met het biografisch naslagwerk over de ontwikkeling van de Nederlandse ornithologie, vooral van belang vanwege de levensbeschrijvingen van 550 voor 1950 geboren Nederlandse beroepsornithologen en vogelaars (In de ban van vogels, 1996). Opnieuw verliest de Nederlandse natuurbescherming een belangrijk en deskundig ooggetuige van de grote veranderingen in onze natuur en de daarbij betrokken organisaties. Wij wensen zijn familie sterkte met de verwerking van dit verlies.

Frank Saris

Gevraagd: vaste telgebieden voor zeldzame broedvogels

Het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB) richt zich op het jaarlijks tellen van zeldzame broedvogels en kolonievogels. Met deze gegevens krijgen we inzicht in de aantalsontwikkeling en de verspreiding van deze soorten, waarvan diverse ook op de Rode Lijst staan, en waarvan informatie van groot belang is voor bijvoorbeeld uitvoering van de Vogelrichtlijn. Het jaarlijks tellen van kolonies is betrekkelijk eenvoudig. Ze broeden geconcentreerd en zitten meestal jaarlijks op dezelfde plek, wat een gestandaardiseerde aanpak bevordert en een bijna landelijke dekking mogelijk maakt. Bij de zeldzame broedvogels is dat een stuk lastiger. Deze komen meer verspreid voor en de broedplaatsen zijn (deels) minder goed voorspelbaar. Omdat SOVON onvoldoende inzicht heeft in de volledigheid en vergelijkbaarheid van de jaarlijkse telgegevens, vragen we tellers de zeldzame broedvogels in vaste gebieden te tellen. Losse meldingen blijven daarnaast van belang om inzicht te krijgen in de verspreiding.

Wat is een vast telgebied?

Een telgebied is een deel van een streek, eiland of natuurgebied dat geheel is uitgekamd op één bepaalde (of meerdere) broedvogels. Het wordt een vast telgebied als het op een kaart is ingetekend, opgestuurd is naar SOVON en het jaarlijks op eenzelfde wijze wordt onderzocht.

Het nut van vaste telgebieden

Wat is het waarom achter de wens van vaste telgebieden? Om uitspraken te doen over de aantalsontwikkeling van soorten is het noodzakelijk dat we weten dat de gegevens in de loop der jaren uit dezelfde gebieden afkomstig zijn, en dat de tellingen steeds op dezelfde wijze zijn uitgevoerd. Als dit niet zo is kun je minder goede uitspraken doen over veranderingen bij een soort; immers eventuele verschillen zijn dan wellicht te wijten aan variatie in het aantal telgebieden of een andere manier van tellen. Welke gebieden worden jaarlijks onderzocht op zeldzame broedvogels en welke soms of nooit? Dat wil SOVON graag weten. De gewenste opzet van het LSB is eigenlijk gelijk aan die van het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Daarbij inventariseert een teller jaarlijks hetzelfde gebied. Door de resultaten van al deze gebieden samen te nemen, kunnen indexen worden berekend die de

populatie-ontwikkeling laten zien. Voor het LSB willen we graag hetzelfde gaan doen en daarvoor is het onontbeerlijk om te beschikken over aantallen uit vaste telgebieden.

Op kaart zetten grenzen telgebieden De hierboven beschreven aanpak lijkt nieuw, maar in feite werken de meeste LSB-tellers al met een vast gebied dat ze jaarlijks uitkammen op zeldzame broedvogels. Dan hoeft er ook niets te veranderen, behalve dan éénmalig het gebied op kaart te zetten. SOVON stuurt deze tellers binnenkort een formulier voor de aanmelding van het telgebied en een kaart om de grenzen op in te tekenen. We hopen dat u de moeite wilt nemen uw telgebied in te tekenen en de kaart met het formulier terug te sturen. Als u dit voorjaar geen formulier ontvangt, maar wel een vastgebied onderzoekt op zeldzame broedvogels, neem dan even contact op met SOVON of met uw DC.

Michiel van der Weide

Nieuwe voorzitter

Al enige tijd draait Hans van Dord mee bij bestuursvergaderingen van SOVON. Het wederzijds aftasten is dermate goed bevallen dat het SOVON-bestuur Hans van Dord als kandidaat-voorzitter aan de ledenraad heeft voorgesteld. De ledenraad heeft hiermee ingestemd en derhalve zal hij de eerstvolgende ledenraad voorzitten. Hans van Dord is in het dagelijks leven Corporate director business development van Arcadis, voorheen Heidemij.

Verzonden of niet verzonden, dat blijft de vraag

Bij het vorige nummer van SOVON-Nieuws bereikte ons wat signalen dat er met de verzending van dat prachtnummer iets niet helemaal naar wens is gegaan. Een aantal mensen blijkt SOVON-Nieuws dubbel gekregen te hebben en anderen niets. Deze laatsten zijn natuurlijk het lastigst te traceren, maar als zij zich melden kunnen ze alsnog nr. 4 van 2001 krijgen.

SOVON's cursussen

In de afgelopen jaren hebben we al vaker over de SOVON-cursussen geschreven. De BMP-inventarisatiecursus, waarin vogelaars in twaalf bijeenkomsten ingewijd worden in het Broedvogel Monitoring Project, startte in 2000 in Drenthe in samenwerking met de Werkgroep Avifauna Drenthe (WAD). In 2001 ging de cursus ook in Alkmaar van start. Beide cursussen zijn vorig jaar succesvol afgerond. De meeste cursisten gaan in 2002 het geleerde uit de cursus in hun eigen inventarisatiegebied in praktijk brengen.

Helaas ging vorig jaar de BMP-Weidevogelcursus in Flevoland niet door vanwege de MKZ-crisis. Dit jaar hopen we de cursus daar wel volop te kunnen draaien. Ook elders in het land worden weer BMP-cursussen gegeven. VWG Delft geeft een cursus volgens de SOVON-methode. Ook in de Zaanstreek is men van plan om een cursus te geven welke op de BMP-leest geschoeid is.

In het noorden van het land gaat dit jaar voor het eerst een nieuwe opstapcursus met de titel *Van herkennen naar meten*, van start. Deze cursus vormt een vervolg op de vogelherkenningscursussen welke regelmatig door vogelwerkgroepen gegeven worden. IVN Leeuwarden verzorgt de aftrap van deze cursus waarin cursisten, doorgaans met basale vogelervaring, in vogelvlucht kennis maken met de verschillende projecten van SOVON. Uiteraard hopen we dat de cursisten na afloop van de cursus zo enthousiast raken dat ze aan een van onze vele projecten mee willen doen.

Geïnteresseerden, zowel individuen als vogelwerkgroepen, kunnen zich bij ons melden voor meer info over de verschillende cursussen. Het is overigens wel de bedoeling dat vogelwerkgroepen zélf voor cursusleiders zorgen en zélf de cursus geven. SOVON kan voorzien in cursusmappen en ondersteuning op afstand.

Bel of mail voor meer informatie naar Harvey van Diek, tel: 024 - 6848111, mail: harvey.vandiek@sovon.nl

Jonge honden

De laatste Jonge Hond van de serie staat wegens omstandigheden niet bij de uitgestorven veerhaven van Vlieland. Zijn nieuwe tractor - een blauwe Ford 4600 - is met een lekke band op de Vliehors gestrand. Het is één van de problemen die je als eilander tegenkomt. Stropen of beschermen, jagen of vogelen, de vastewal of Vlieland. Vincent Kikstra (net 17): "Soms knalt er een zeehond door mijn net. Rotbeest, afschieten."

In deze rubriek praat Guus van Duin, journalist bij Trouw en zelf enthousiast vogelaar, met een ten onrechte bijna uitgestorven gewaande categorie vogelaars: de Jonge Honden. Want ze zijn er nog, de fanatieke en onvermoeibare jongeren die vaak al goed weten hoe de wereld in elkaar zou moeten zitten.

Die trekker wou ik altijd al hebben. Als ik met mijn vader in de auto het strand op ga, is twintig centimeter water al snel te veel. Nu niet, ik ben eigen baas. Die 60 pk kan aardig wat aan. En als ik een beetje rustig rijd, zuipt hij niet veel. Ik poets hem iedere week, moet van mijn moeder. Zand eraf, wat siliconenspray erop. Hij heeft nog geen naam. Voorlopig is het gewoon mijn Fordje.

Ben je nu een concurrent van de jutters Willem Stel en Gerrit Grijpstra?

Nee hoor. Het is ieder voor zich. Als je voorbij een plank rijdt, moet je niet klagen als de ander hem meeneemt. En de spullen merken met krijt, dat is iets van vroeger. Ik kan er mijn naam wel opzetten, maar daar trekt niemand zich wat van aan. Vroeger kon je het hout wel ergens even neerleggen, maar nu stelen ze het gewoon mee. Dan heb ik het niet over Willem, die hielp me vanmorgen ook met die lekke band. Maar er zijn hier jongens ... Als er wat hout op het strand komt, komen zij met hun luxeauto's; dan is het hier nog drukker dan in de Kalverstraat.

Is de Vliehors je favoriete plek?

Zo'n beetje. Ik ga graag naar drijfzand op de hors. Eroverheen lopen, een beetje uitdagen. Je moet de plekjes wel even weten. Vroeger mocht ik dat niet. Ik ben er wel eens tot mijn middel ingegaan, maar dat was 's zomers, gewoon een beetje spelen. En als je zakt, houdt het vanzelf wel een keer op, je blijft wel een keer hangen. Als dat boven je hoofd is, dan is het gebeurd. Maar daar ga ik van tevoren niet over nadenken. Ik doe het gewoon.

Zo zit je leven ook in elkaar?

Ja, achteraf komt altijd pas de gedachte dat ik het beter niet had kunnen doen. Dat geldt ook voor bomen klimmen. Dan zat ik als klein kind twintig meter hoog in een

boom om een nest te controleren. Dat deed ik altijd zonder touwen. Niet goed voor het hart van voorbijgangers, heb ik wel eens te horen gekregen.

Je hoort bij de Vlieland-telgroep van Sovon.

Die tellers komen allemaal van de wal. Er zijn hier geen autochtone vogelaars. Hoe dat ging? Je staat wel eens bootje te kijken, om te zien wat er afkomt. Vrouwen. Of handel. Spulletjes voor de fiets bijvoorbeeld. Sommige mensen geven die, als ze weer naar de wal gaan, in een soort bruikleen. Ik zag Carl Zuhorn van Staatsbosbeheer daar vaak wachten en dan kwam er een heel legioen vogelaars van de boot. De eilanders natuurlijk lekker negatief: 'Huh, daar heb je hun ook weer'. Ze denken altijd dat je voor dat zeldzame vogeltje komt, en niet om zinvol te tellen. Ik vroeg wat ze deden, want je zag ze wel gaan, maar waarheen: ik had geen flauw benul.

En je kon een keer mee.

Eerst heb ik de kat uit de boom gekeken. Met Ben Koks de hors rondgelopen. Ik mocht zeggen welke soorten ik kende. Die kon ik dan tellen. Ben deed het kleine spul. Dat vond ik leuk werk, omdat je na zo'n dag echt het idee had dat je iets had gedaan, iets had bijgedragen.

We zijn nu een paar jaar verder.

En intussen heb ik een kijker en telescoop bij elkaar gespaard met onder meer cranberries plukken. Nu hoor ik gewoon bij de vogelaars, ook voor de eilanders. Ze zien me regelmatig op pad gaan. Ze toeteren wel eens en soms gaat het raampje open. En ze willen door de telescoop kijken. Of ze bellen op met een vraag. Meestal kom ik er wel uit en anders vraag ik het Carl. Die kijkt ook dingen voor me na op internet. Zoals

toen ik een Grote Mantelmeeuw op het westpuntje van de hors had

afgelezen. Ik kon hem tot op vier meter benaderen. Het bleek het eerste jong dat in Nederland geringd was. Kleurringen, metalen ring. Dat was wel heel stoer. Dat beest stond een pak melk te slopen. Die was verrot, dikke stukken erin.

Je houdt van jacht. Heb je dat van je vader?

Mijn vader jaagt niet, hij heeft wel genoeg Konijnen gevangen vroeger, maar nog nooit waar ik bij was. Met hem ging ik het meest naar het strand, vanaf dat ik heel jong was. En eieren zoeken. Dode beesten vind ik ook bere-interessant. Ik ga al vanaf mijn twaalfde mee met een jachtcombinatie. Ieder jaar krijg ik een briefje met de jachtdata. Ja, er wordt wel aan me gedacht. Ik drijf, met zo'n hondje. We hebben hier wat Hazen, maar daar wordt niet op gejaagd, omdat er zo weinig zijn. Er worden wel veel Konijnen geschoten en Fazantenhanen.

Worden die uitgezet?

Nee, tot een paar jaar geleden werd er wel bijgevoerd. Fazanten hebben hier niet veel vijanden. Aan de wal heb je de Vos, hier uitsluitend Katten. Die mogen alleen buiten het dorp worden geschoten. Ze zouden eens moeten onderzoeken wat die allemaal opvreten, daar zal je nog van schrikken.

Nooit eens een Kat waarvan je denkt: hè ...

Nee, niet dat ik denk dat het de kat van mijn tante is. Het zijn echt wel wilde beesten. Geen bandjes meer om. De nodige zijn trouwens losgelaten of per ongeluk ontsnapte katten van toeristen.

Jachtliefhebber en vogelaar.

Wat het meest?

Allebei eigenlijk wel. Jagen is mooi, maar SBB en vogels vind ik ook wel leuk. Je krijgt wel eens negatieve opmerkingen van die jagers. Dat komt doordat ik nu stage loop bij SBB, in Veenhuizen, op de wal. Opmerkingen dat het eiland vergrast door de zure regen, alsof er overal kunstmest is uitgestrooid. De jagers zeggen dat het door SBB komt en vragen of ik dat even kan regelen. Maar zo werkt het niet. Dus door de week Veenhuizen.

Ik zit bij een beheerseenheid van SBB en ben in de kost bij een kunstvader en een kunstmoeder. Echte Drenthen. Negen maanden, daarna ga ik weer ergens anders heen. Twee jaar in totaal. Ik wil het liefst veldmedewerker worden, zoveel mogelijk buiten zijn. Je kunt allerlei cursussen doen, echt heel leuk. Als ik hierna naar de Biesbosch of naar Limburg wil, dan kan dat. Of naar Terschelling, weer eens wat anders.

Waar heb je op school gezeten?

Ik heb hier op Vlie de mavo afgemaakt. Ik had eerst wat moeilijkheden. In de tweede klas wilden ze me van school hebben. Ik spijbelde wel eens, of haalde rare dingen uit. Ik maakte graag kruisbogen en katapulten. Mijn huiswerk deed ik in vijf minuten en dan snel weer naar buiten. Een leraar opperde dat ik maar naar een andere school moest. Mijn ouders en ik hebben altijd gezegd dat ik niet van school zou gaan, of het moest echt niet anders kunnen. Maar we zagen ook wel in dat we door die leraar voor de gek werden gehouden. Persoonlijk boterde het niet. Hij was klassenleraar en had me liever niet in het groepje. Hij had het idee dat ik onder de anderen onrust veroorzaakte. Ik vond dat hij daar toch echt eens mee op moest houden, en dat heb ik hem vaak genoeg gezegd. Dan werd hij weer boos. Op een keer ben ik naar SBB gegaan om te vragen of er vakantiewerk was en misschien een mogelijkheid voor een opleiding. In de vierde klas heb ik een sollicitatiebrief geschreven, en na mijn examen in de zomer bij SBB gewerkt.

Die kruisboog en die katapult gebruikte je ook?

Alleen in het handenarbeidlokaal.

Niet om te stropen?

Nee.

Heb je dat wel gedaan?

Dat heb ik wel gedaan, ja. En nog steeds, af en toe. Alles wat niet mag is leuk. Ik vis ook. Met netjes, hengel en een fuik. Zeebaars is een mooie vis, soms heb ik er wel zes of zeven in mijn net. Af en toe knalt er ook een zeehond doorheen. Dat is minder, die maken gaten van een vierkante meter.

Wat denk je dan?

Rotbeest. Ze laten alleen de kop van de Zee-

baars zitten, die is keihard. Het lekkerste eten ze eruit. Afschieten. Zoveel ruimte, en dan moeten ze net gaan vissen op dat ene stukje waar ik mijn netten heb staan.

Het is ongelijk verdeeld.

Dat vind ik wel.

Vlieland is een kleine gemeenschap, dus de politie weet wat hier allemaal gebeurt.

Af en toe komt er weer eens een politieagent van buitenaf. Die begint aardig streng, maar na een maand ziet ie in dat ze het toch wel doen. Ach laat ze maar. Je moet gewoon zorgen dat ze je niet pakken. 's Avonds naar buiten, en wachten tot de politieauto de west ingaat, naar het Posthuis, en zorgen dat je je fiets ergens hebt liggen en niet aan de weg loopt.

Je hebt jagen, je hebt stropen, maar ergens is er een grens.

Als je roofvogels gaat vergiftigen, dan vind ik dat niet goed, omdat er daar weinig van zijn. Maar van Fazanten mag je best eens een paar afschieten.

Want?

Omdat er genoeg van zijn. Ik vind dat wat anders dan zeldzame vogels schieten.

Maar het aantal op zich kan toch nooit het argument zijn.

Nee, maar ach, aan de andere kant. Tja, waarom zou je het doen. Ik heb wel dingen

gedaan waar ik spijt van heb. Dan denk ik: had hem maar laten zitten.

Wat vind je van de Flora- en Faunawet?

Ik vind dat ze met de Vos wel ver gaan. Die moet je net als de Nijlgans vogelvrij verklaren. Nu moet je eerst naar de provincie gaan voor een vergunning. En dan al die vragen: 'Waarom wilt u die Vos schieten, waarom wilt u dit, waarom wilt u dat, waarom zou hij kwaad kunnen in het veld, en wie heeft er last van die Vos?'

Maar die vragen moet je jezelf toch ook stellen?

Ik heb daar mijn ideeën over, maar als er vier zijn, kan je er wel twee uithalen. Ik zou ze niet in mijn gebied moeten hebben. Ze eten al je vogels op. Het is aan de andere kant ook wel mooi om een Vos te zien met zijn jongen achter zich aan. Ik vind het een moeilijke materie, hoewel ik de discussie erover wel aan zou willen gaan. Maar dan moet niet iedereen alleen van zichzelf uitgaan.

Wat vind je van de natuurbescherming in Nederland?

Sommige dingen gaan te ver. Bij Leeuwarden zijn ze bijvoorbeeld heel onlogisch aan het bouwen geslagen. Dat kost meer natuur dan nodig is. Dat zou niet moeten. Eerst eens naar alternatieven kijken. Maar je doet er weinig aan. Hier op het wad is het beheer wel aardig. Soms heeft de recreatiesector wat moeilijkheden met het beheer. Als je dan een ingreep doet, gaan er meteen weer mensen zeuren: 'Hier waren wij al met leuke dingen voor de recreatie bezig'.

Zou je de zaak op Vlieland anders aanpakken?

Ze hebben hier de Kroon's Polders het hele jaar afgesloten, maar ik denk dat dat niet nodig was geweest. Ok, in het broedseizoen, maar in de winter? Wie loopt daar nou in de winter. Ja, wel eens met een telling, of iemand die erdoorheen struunt. Ikzelf doe het gewoon. Als ik daar wil wezen, ga ik er heen. Pakken ze me, dan pakken ze me. Nou willen ze de Vliehors weer afsluiten. De beslissing daarover wordt in Den Haag genomen, in het kader van de PKB en Esbjerg. Dat komt doordat bepaalde figuren het verzieken. Die kopen een 4x4-auto en scheuren er op los.

Er zijn dus excessen.

Af en toe gaat het mij ook wel eens te ver. Er broedden bijvoorbeeld Visdieven bij de schelpenbank op de zuidkant van de hors. En er woont hier een bepaalde man die daar rustig zijn hond even uit de auto laat. Loopt er eens even een rondje. Als wij daar komen, houden we de hond aangeliend of hij blijft bij de auto. Ik ontdekte dat er Dwergsterns op de westpunt broedden.

We hebben waarschuwborden gemaakt en het kolonietje samen met Carl en Peter de Boer omgeven met grote planken. In een mum van tijd stonden de wielsporen van die man er weer bij. Die herken ik met mijn ogen dicht.

Spreek je hem er dan op aan?

Nee. Hij kan gewoon zeggen dat hij het niet was. Zijn woord tegen het mijne. Lang niet alles wordt hier rechtstreeks uitgesproken. Veel wordt toch in de kroeg uitgevochten, onder het genot van een biertje. Maar het wordt daardoor ook al snel roddel.

Toeristen: Duitsers of Nederlanders?

Ook Nederlanders kunnen onbeschoft zijn. Ik heb in een hotel gewerkt, en op het strand, om stoelen en ligbedden te verkopen. Als je sommige Nederlanders ziet, zou je die ook zo met hun kop tegen een paal aanslaan. Ze bulken van het geld en alles is altijd te duur. En dan is het: 'He, domme knecht, help effe, kom effe mee'. Maar op toeristen mopperen heeft iets vreemds, want de eilanders moeten er wel van leven. Er komen steeds meer toeristen en dus steeds meer voorzieningen. Dat hoeft van mij niet verder te gaan. De fietspaden mogen overigens wel wat breder. En een

paar wandelroutes erbij. Voor de rest gaat het goed.

Wat vind je de leukste toeristen?

De jonge dames die op de camping komen. Hoe ze worstelen om hun tent op te zetten. Alles fout, alles verkeerd om. Even eten, op het strand liggen, het dorp in. 's Middags even pieken: voor -voorheen- een piek iets drinken. En dan kom je ze 's avonds weer tegen: halfлам.

Kom je daar als jongen van het eiland een beetje tussen?

Jawel, dat valt best mee. Ze vragen wel eens of ik niet bij ze aan de wal wil komen kijken. Die jonge dames, daar is niks mis mee.

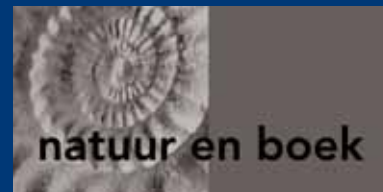
Guus van Duin

Kleine invasie van Witbuikrotganzen in januari

Begin januari werd een kleine influx van Witbuikrotganzen opgemerkt. Deze vogels overwinteren normaliter in Denemarken en Groot-Brittannië, maar hebben bij strenge koude nog wel eens de neiging naar Nederland uit te wijken. De laatste grote invasies vonden plaats in 1995/96 (800 vogels) en 1996/97 (345), zie het overzicht in Limosa 72: 89-98. Heel even leek het er op dat deze situatie zich deze winter ging herhalen. Eind december was sprake van een korte maar hevige koudeperiode in Denemarken. Ijs en sneeuw verhinderde de Witbuiken gebruik te maken van hun reguliere pleisterplaatsen, en veel groepen waren spoorloos verdwenen. Op 1 en 2 januari verschenen de eerste vogels in Nederland, met o.a. een groep van 22 op Terschelling en 8 op de kwelder van Wierum, aan de Friese kust. In de daarop volgende dagen volgden snel meerdere groepen, en rond 5 januari waren op diverse plaatsen al ruim 50 vogels aanwezig (figuur 1). Daarna liep het aantal meldingen snel terug. Hoewel we nog lang niet alle waarnemingen hebben, wijzen de tot nu toe verzamel-

de gegevens op een maximaal aanwezig aantal van 100-150 vogels in de eerste helft van januari. De meeste meldingen komen uit het Waddengebied (vooral Terschelling, Friese kust en Wieringen). Daarnaast werden diverse Witbuiken gesignaleerd in het binnenland van Friesland en bij Petten. Opmerkelijk genoeg precies die plekken die ook bij de grote invasies van vijf jaar terug favoriet waren. In het Deltagebied werden weinig waarnemingen gedaan. Dat bevestigt het vermoeden dat bij deze influx uitsluitend Deense vogels betrokken waren. In 1995/96, toen juist ook veel vogels vanuit NO-Engeland naar Nederland kwamen, was het aantal waarnemingen in het Deltagebied veel groter.

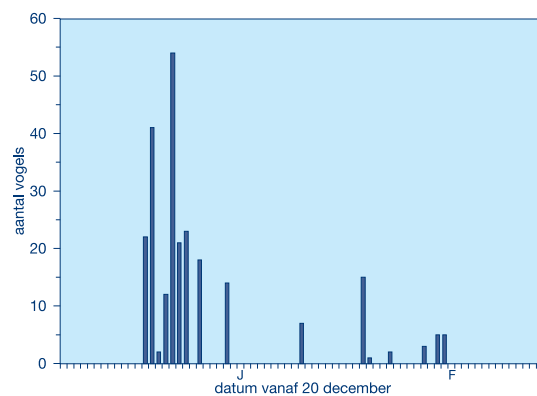
Het ligt in de bedoeling de influx in de afgelopen maanden goed te documenteren, en iedereen wordt dan ook opgeroepen z'n waarnemingen snel door te geven aan SOVON (via het BSP niet-broedvogels), of eventueel per mail aan kees.koffijberg@sovon.nl. Graag in ieder geval datum, plaats, atlasblok en km-

Boekwinkel in Naturalis

bezoekers Darwinweg
postadres postbus 9517 2300 RA Leiden
telefoon 071-5687691
fax 071-5687666
e-mail natuurenboek@naturalis.nnm.nl

museum . naturalis
dichter
bij de
natuur

Figuur 1. Aantal waargenomen Witbuikrotganzen in Nederland per dag, vanaf 20 december 2001 (onvolledig). J is 15 januari, F 15 februari.

hok en aantal vermelden, eventueel met details over aantal jongen en ringgegevens. Meer informatie over Witbuikrotganzen is ook te vinden op de website van het Deense National Environmental Research Institute. Daar zijn o.a. beelden te zien van trekbewegingen van met een satellietzender uitgeruste vogels. Kijk op <http://satellit.dmu.dk>

Kees Koffijberg

Midwintertelling van watervogels in 2001

In het vorige nummer van SOVON-Nieuws werden verspreidingskaarten gepresenteerd van terrestrische wintervogels, gebaseerd op de decembertelling van het Punt Transect Tellingen-project (PTT). Met behulp van een speciaal voor de broedvogelatlas ontwikkelde methodiek werd een eerste aanzet gegeven landelijke verspreidingskaarten uit het PTT-materiaal te destilleren. Nog vollediger dan de verspreiding bij PTT-gegevens, is de jaarlijkse watervogeltelling in januari, die voor veel soorten watervogels een belangrijk deel van de bij ons aanwezige populatie dekt en dus bij uitstek geschikt is om de landelijke verspreiding in de winter in kaart te brengen. Gecombineerd met PTT, ganzen- en zwanentellingen en gegevens van het BSP niet-broedvogels kan voor een breed palet aan soorten de winterverspreiding in ons land worden beschreven. Bovenal geeft de midwintertelling inzicht in de aantalsontwikkeling van de bij ons overwinterende vogels.

Winter 2000/2001

De midwintertelling van watervogels wordt al sinds 1967 uitgevoerd in het kader van de *International Waterbird Census van Wetlands International*. Traditioneel wordt de telling rond half januari gehouden. Het winterseizoen van 2000/2001 was de vierde zachte winter op rij, en kende beneden-gemiddelde temperaturen. De eerste vorst na het zomerseizoen van 2000 werd door het KNMI zelfs pas op 17 december gemeten: een bijzonder record. In de weken voorafgaand aan het telweek-einde van 13/14 januari deelde de winter hooguit wat speldeprikken uit. Slechts op één dag bleef het vriezen, en af en toe was er 's nachts sprake van lichte vorst. De telomstandigheden waren wisselend. Op 13 januari hadden tellers in het noorden van het land plaatselijk last van dichte mist, waardoor o.a. een deel van de Groningse Waddenkust niet kon worden geteld. Verder was het over het algemeen bewolkt, maar droog, met temperaturen rond het vriespunt en een zwakke tot matige oost- tot noordoostenwind.

Meer dan 3 miljoen watervogels

Net als in voorgaande jaren was de dekking van de Nederlandse wetlands nagenoeg compleet. In totaal werden van 3000 gebieden telgegevens ontvangen, waaronder 80 van de 81 monitoringgebieden (waar de trends op worden gebaseerd). De belangrijkste omissie was het Veluwemeer, normaal gesproken wat vogelaantallen in januari betreft, goed voor een plek in de top-10 van Nederlandse wetlands. Desondanks werden 3,3 miljoen watervogels geteld, iets meer dan het gemiddelde aantal (3,1 miljoen) over januari 1996-2000. Daarnaast werden nog eens ruim 1 miljoen ganzen en zwanen waargenomen. Tabel 1 geeft een overzicht van de algemene soorten.

Sterke fluctuaties

Hoewel over het geheel de aantallen groter waren dan gewoonlijk, was er een aantal soorten met opvallend kleine aantallen. Bij soorten als Grote Zaagbek en Nonnetje was dat gezien het karakter van de winter niet verrassend, maar bij Topper, Eider en Scholekster lijkt eerder

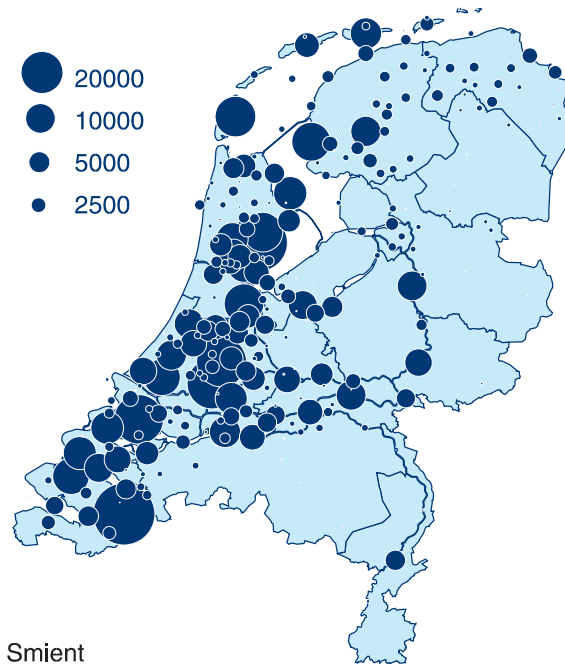
sprake van een trendmatige ontwikkeling. Zowel Eider als Scholekster hebben in de Waddenzee in de afgelopen winters gevoelige klappen gekregen (zie o.a. SOVON-Nieuws nr. 3 van 2000).

In januari 2001 verbleven veel Eiders bovendien op de Noordzee, waardoor het verschil met het gemiddelde aantal in de monitoringgebieden (waar de Noordzee niet toe behoort) extra groot lijkt. De Topper staat, als gevolg van een kleinere biomassa aan Driehoeksmossen, de laatste jaren onder druk in het IJsselmeergebied. Waren in de eerste helft van de jaren negentig aantallen van 100.000-150.000 'normaal', in januari 2001 werden er niet meer dan 42.000 geteld. Opmerkelijk genoeg verbleven tijdens de telling veel Toppers op de Waddenzee (29% van het totaal vs. 11% in eerdere zachte winters). Andere soorten die ten opzichte van voorgaande jaren in de min zaten, waren o.a. Tafeleend, Meerkoet en Kanoet. Bij de eerste twee zou dit mede een effect kunnen zijn van het missen van het Veluwemeer (jaarlijks goed voor bijvoorbeeld zo'n 10-20.000 Tafeleenden), al vertonen met name Tafeleenden al langer een licht neergaande trend. Telproblemen zijn ook bij het lage aantal Kanoeten niet helemaal uit te sluiten. Wisselende vloedhoogte's en een dynamische keuze van hoogwatervluchtplaatsen maken deze soort redelijk ongrijpbaar voor het vaststellen van aantalsveranderingen.

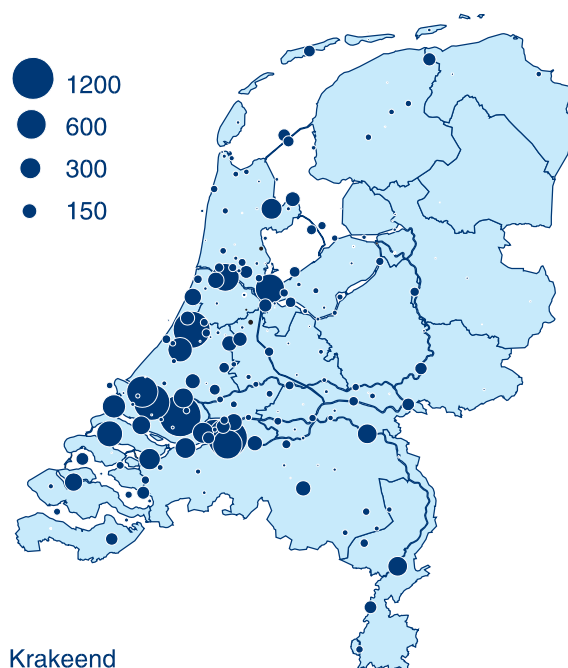
Niet alle soorten deden het slecht. Door het zachte weer werden opvallend veel Dodaarzen, Wintertalingen, Slobeeden, Kluten, Bontbekplevierien, Water-snippen en Kemphanen gezien. Voor deze soorten is het bekend dat de winterpopulatie aantrekt bij een serie op-

Tabel 1. Voorlopige aantallen van algemenere soorten in januari 2001. Weergegeven is het gemiddelde aantal in 1996-2000 in vergelijking met 2001, uitgesplitst naar aantallen in de monitoringgebieden en de totaal getelde aantallen.

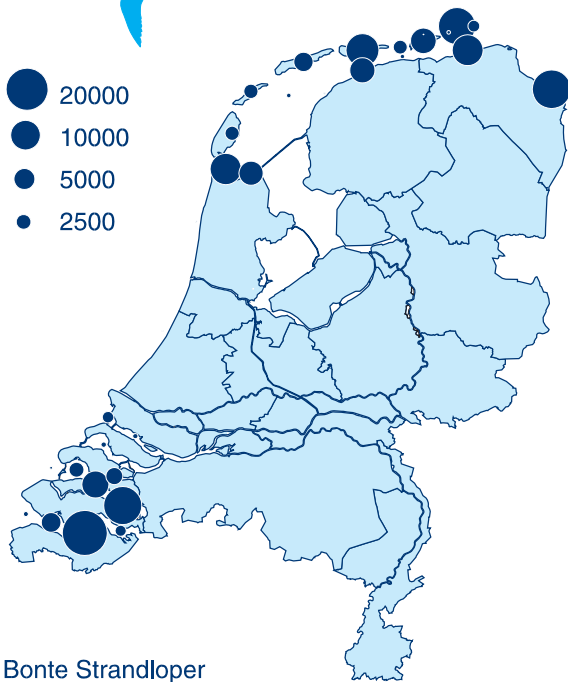
Soort	Totaal 2001	Totaal 1996-2000	Monitoring 2001	Monitoring 1996-2000
Dodaars	3.143	1.477	1.357	710
Fuut	18.361	21.217	15.704	18.016
Aalscholver	19.208	11.846	15.270	8.822
Blauwe Reiger	6.497	5.128	2.962	2.369
Nijlgans	7.057	4.195	3.643	2.121
Bergeend	47.978	33.676	45.816	31.762
Smient	804.028	637.785	600.152	460.451
Krakeend	16.682	8.998	9.464	5.451
Wintertaling	34.083	16.060	24.211	11.622
Wilde Eend	511.002	372.805	292.176	197.622
Soepeend	14.160	4.740	6.306	1.060
Pijlstaart	13.781	8.396	13.459	7.688
Slobeend	4.510	2.004	2.794	1.269
Tafeleend	25.075	49.404	19.811	38.788
Kuifeend	148.411	126.751	109.429	89.153
Topper	41.933	61.886	41.904	58.643
Eider	114.292	136.356	32.025	100.145
Zwarte Zee-eend	66.351	71.755	91	687
Grote Zee-eend	596	503	0	12
Brilduiker	13.642	16.386	12.536	14.694
Nonnetje	2.897	4.069	2.354	3.291
Middelste Zaagbek	6.188	7.081	5.879	6.003
Grote Zaagbek	4.238	8.926	3.351	5.927
Waterral	406	76	306	28
Waterhoen	17.679	12.595	3.789	2.841
Meerkoet	215.853	242.905	116.878	135.085
Scholekster	186.959	251.519	181.241	240.951
Kluut	1.714	617	1.697	571
Bontbekplevier	445	214	323	154
Goudplevier	22.536	27.965	10.847	21.400
Zilverplevier	15.550	14.934	15.381	13.141
Kievit	44.589	53.827	20.491	32.338
Kanoet	61.660	97.091	61.491	96.419
Drieteenstrandloper	6.532	5.024	3.725	1.311
Paarse Strandloper	270	309	99	113
Bonte Strandloper	164.388	127.576	163.886	122.459
Kemphaan	704	653	321	189
Watersnip	1.371	325	765	215
Rosse Grutto	36.460	28.385	36.450	28.128
Wulp	134.870	108.154	125.001	98.808
Tureluur	12.515	6.826	12.173	6.551
Steenloper	4.886	3.360	3.380	2.028
Kokmeeuw	158.675	169.866	79.399	77.164
Stormmeeuw	123.955	172.755	63.168	59.678
Kleine Mantelmeeuw	655	339	116	146
Zilvermeeuw	112.300	118.746	49.226	57.353
Grote Mantelmeeuw	5.046	9.682	2.506	4.235
Frater	1.560	2.530	1.328	2.430
Sneeuwgors	588	983	577	790

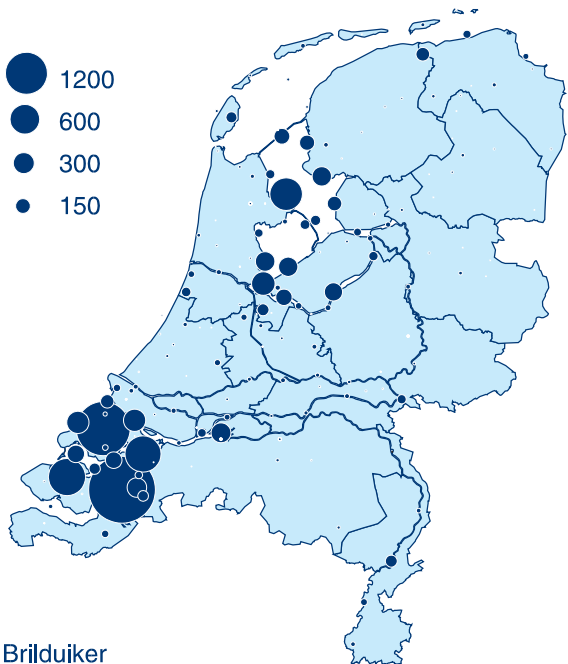
Figuur 1. Verspreiding van Smient (links) en Bonte Strandloper (rechts) in januari 2001.

Figuur 2. Verspreiding van Krakeend (links) en Brilduiker (rechts) in januari 2001.

Bonte Strandloper

Brilduiker

envolgende zachte winters. Dodaarzen zitten ook als broedvogel de laatste jaren in de lift.

Extra soorten

Vanaf januari 1999 is het telformulier uitgebreid met een aantal roofvogels en zangvogels (tabel 1). Van deze 'extra soorten' werden relatief hoge aantallen gezien van bijvoorbeeld Grote Gele Kwikstaart en IJsvogel (minder wintersterfte door reeks zachte winters). Het lage aantal kustzangvogels (Strandleeuwrik, Frater, Sneeuwgorst) is in ieder geval deels het gevolg van het ontbreken van tellingen in een stuk Groningse Waddenkust. De aantallen van de algemenere roofvogels (Bruine en Blauwe Kiekendief, Slechtvalk en Smelleken) waren vergelijkbaar met beide voorgaande tellingen. Het aantal Ruigpootbuizerds (27) was lager dan in voorgaande winters (40-46).

Schaarse en zeldzame soorten

De inspanning van het enorme corps van meer dan 1000 tellers leverde ook dit jaar natuurlijk weer een mooie verzameling schaarse en zeldzame soorten op. Sinds 1993, het eerste jaar dat de coördinatie werd uitgevoerd door SOVON, zijn inmiddels 153 verschillende soorten watervogels vastgesteld, waaronder een flink aantal exoten (35). Twee eenden werden dit jaar voor het eerst vastgesteld: Zomertaling (losse exemplaren bij Den Bosch en in Zeeuws-Vlaanderen) en Koningseider (2 op Texel). Ook nieuw in januari waren twee soorten die ongetwijfeld ergens ontsnapt zijn namelijk twee Heilige Ibissen (nabij Alphen aan de Rijn) en een Smitsplevier (Middenlimburgse Maasplassen).

Van enkele andere zeldzaamheden werden recordaantallen gezien. Wat te denken van 8 IJsdaukers, 82 Kleine Zilverreigers, 52 Grote Zilverreigers, 13 Kuifaalscholwers, 5 Witoogeenden, 24 Bokjes, 36 Houtsnippen en 117 Witgatjes. Record-hoog is ook het aantal Krooneenden (42) met o.a. een groep van 36 vogels op de Vinkeveense Plassen.

Winterverspreiding

Met het gereedkomen van de tweede Nederlandse broedvogelatlas, later dit jaar, zal menigeen zich af gaan vragen of er een tweede winteratlas komt (als vervolg op de in 1987 verschenen *Atlas van de Nederlandse vogels*). Zoals in de vorige SOVON-Nieuws geïllustreerd werd met een bewerking van PTT-gegevens, ligt voor veel soorten een weergave van de winterverspreiding niet eens zo heel ver buiten handbereik. Figuur 1 geeft voor twee talrijke soorten de versprei-

ding in januari 2001. De Smient, met 800.000 vogels, wordt vrijwel overal in Laag-Nederland, en langs de rivieren in grotere aantallen aangetroffen. De verspreiding van Bonte Strandlopers (164.000) daarentegen was veel meer geconcentreerd in het Deltagebied en het Waddengebied, met grote aantallen o.a. in Ooster- en Westerschelde en in de Dollard.

Minder talrijk dan de vorige twee soorten maar zeker niet zeldzaam zijn Krakend (bijna 17.000) en Brilduiker (bijna 14.000). Globaal gezien zijn er overeenkomsten in de verspreiding (ZW-Nederland) maar bij een tweede blik op de kaarten blijken er toch zeker verschillen. Krakeenden worden noordelijker in de Delta gezien, bovendien op relatief kleine (en zoete) wateren (Biesbosch, Oude Maas, Hartelkanaal, Nieuwe Waterweg) terwijl de Brilduikers wat zuidelijker in de grotere meren en (zoute) estuaria zitten (Oosterschelde, Grevelingen, Veerse Meer). Zou er een tweede winteratlas komen, dan leveren de bestaande projecten (naast PTT en midwintertelling ook de ganzen- en zwanentellingen en het BSP niet-broedvogels) dus al een behoorlijke basis.

Bedankt!

Hoewel Nederland een relatief klein land is, komen er grote aantallen watervogels voor. De midwintertelling kan dan ook alleen maar worden uitgevoerd doordat erg veel vrijwilligers het veld in gaan. Deze mensen worden terzijde gestaan door de regiocoördinatoren van de watervogeltellingen: Cor Berrevoets, Ruud van Beusekom, Kees Mostert, Gerard van Zuijlen, Hans de Waard, Fred Helmig, Peter Venema, Rob van Swieten, Gerrit Gerritsen, Wigle Braaksma, Roland-Jan Buijs, Carlo van Seggelen en Ton Cuypers. Naast de grote inbreng van vrijwilligers worden ook gegevens gebruikt van instellingen en instituten: Natuurmonumenten, Provinciale Landschappen, provincies, RIKZ, RIZA en SBB. De landelijke coördinatie door SOVON wordt mogelijk gemaakt door het RIZA en het EC-LNV, in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring.

Arjan Boele, Marc van Roomen & Erik van Winden

Kwartelkoning profiteert van beschermingsmaatregelen

In het afgelopen jaar werd voor het eerst op landelijke schaal gewerkt aan beschermingsmaatregelen voor Kwartelkoningen. Samen met Vogelbescherming Nederland en de Dienst Landelijk Gebied (DLG) van het Ministerie van LNV, zorgden zo'n 100 vrijwilligers van SOVON en de diverse natuurbeheerders ervoor dat het grootste deel van de aanwezige Kwartelkoningen in grasland voor uitmaaien werd behoed. De opmaat voor een duurzaam populatieherstel?

Populatie in de lift

Halverwege de jaren negentig leek het doek definitief te vallen voor de Nederlandse Kwartelkoningen. De soort vertoonde al sinds de jaren zeventig een sterke afname, en wist zich nog maar in twee gebieden (het Oldambt in Groningen en de uiterwaarden van de Grote Rivieren) in kleine aantallen te handhaven. In 1997 veerde de populatie plotseling weer op, en in de afgelopen vijf jaar schommelde het aantal vastgestelde territoria tussen 200 en 586. Daarmee werd ook de noodzaak voor meer beschermingsmaatregelen weer actueel. Want nog steeds was het in de meeste gebieden dagelijkse praktijk dat Kwartelkoningen werden uitgemaaid. Van de vogels die in grasland broeden - traditioneel het habitat voor de soort - bevond een groot deel zich in percelen met beheersovereenkomsten in het kader van weidevogelbescherming. Regulier cultuurgrasland is immers al voor aankomst van Kwartelkoningen (rond half mei) bijna overal gemaaid, en biedt dan nauwelijks nog de gewenste dekking. Echter, ook in beheersgraslanden is verstoring niet uitgesloten. Veel van deze percelen worden rond 15 juni gemaaid, midden in de periode dat Kwartelkoningen verondersteld worden op eieren te zitten. Een soort ecologische val dus: de vogels worden aangetrokken door die percelen die na half mei nog dekking bieden, maar worden vervolgens ook daar in de meeste gevallen met de maaibalk geconfronteerd. Deze problematiek vormde in 1998 de aanleiding om langs de IJssel actieve beschermingsmaatregelen op te starten. Een kleine groep gedreven vrijwilligers vormde onder de paraplu van het project 'IJsselcrex' een samenwerkingsverband met

terreinbeheerders (zoals Staatsbosbeheer) en de Dienst Landelijk Gebied (DLG). Terreineigenaren en boeren reageerden enthousiast, en tegen een vergoeding werden beheersovereenkomsten aangepast aan de broedcyclus van Kwartelkoningen, en kon in de meeste gevallen de maaidatum worden uitgesteld tot na 1 augustus. Een maatregel waar overigens niet alleen Kwartelkoningen baat bij hebben, maar waar ook andere late broedvogels als Kwartel, Paapje en Bosrietzanger van kunnen profiteren.

Landelijk beschermingsproject

De werkwijze langs de IJssel stond model voor het landelijke project dat in 2001 van start ging, en zoals het naar uitziet in 2002 z'n vervolg krijgt. Met financiële ondersteuning van het Ministerie van LNV, de Vereniging Particuliere Soortbeschermingsorganisaties en de Provincies Overijssel en Gelderland, werd door SOVON en Vogelbescherming Nederland een netwerk van Kwartelkoning-tellers opgezet (overigens grotendeels bestaande broedvogeltellers). Deze mensen zorgden voor het in kaart brengen van de aanwezige territoria, die vervolgens werden voorgelegd aan de coördinator bij SOVON (Jan Schoppers) en DLG om eventueel actie te ondernemen richting terreineigenaar. De meeste aandacht richtte zich op het riviereengebied, omdat vooral daar de meeste problemen voorkomen en er bovendien al veel voorwerk was gedaan. Een geval apart vormen de Kwartelkoningen in het akkerbouwgebied van het Oldambt in Groningen. Voor deze vogels, die in afwijking van hun soortgenoten elders in het land, zich in gewassen als luzerne en wintertarwe vestigen, bestaat mo-

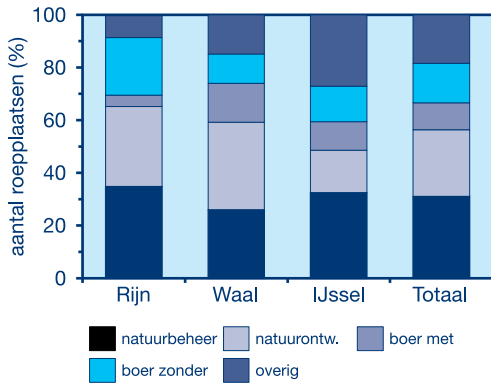
menteel geen duidelijk recept hoe beschermingsmaatregelen uitgevoerd moeten worden, iets wat overigens dit jaar onderwerp van studie zal zijn en eveneens moet uitmonden in concrete maatregelen.

Zowel vanuit particulieren (vooral boeren) als vanuit de terreinbeheerende organisaties, zoals bijvoorbeeld Staatsbosbeheer, Gelders- en Overijssels Landschap, werd in vrijwel alle gevallen medewerking verleend. Het uitmaaien van Kwartelkoningen komt vaak ook voort uit onwetenschap. De soort maakt z'n aanwezigheid bijna uitsluitend 's nachts kenbaar. Bovendien is de redenatie vaak: "hij is niet meer gehoord, dus zal de vogel wel gevlogen zijn". Een misvatting, want uit intensief onderzoek in Schotland en Polen is gebleken dat gepaarde mannetjes het vrouwtje verlaten als ze begint met broeden, om op een tweede plek opnieuw een territorium te vestigen!

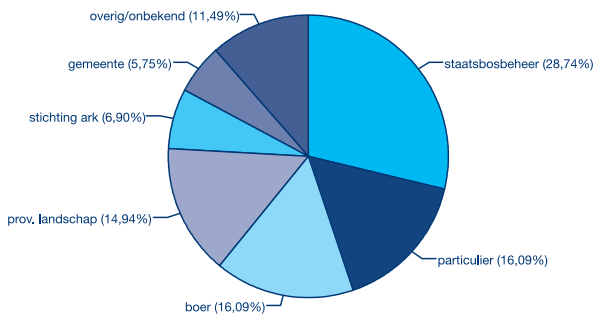
Natuurbeheerders favoriet

Op grond van voorlopige gegevens, bedroeg het aantal territoria in 2001 202. Dat zijn er minder dan in topjaren als 1998 (586) en 2000 (ongeveer 500), maar het gaat nog altijd om een respectabel aantal in vergelijking met de tientallen die rond 1995 werden gehoord. De uiterwaarden van de Grote Rivieren (81 territoria) en het Oldambt (79) herbergden zoals gewoonlijk de grootste aantallen. De helft van deze vogels bevond zich in boerenland (zowel grasland als akkers), maar dit beeld wordt natuurlijk sterk gekleurd door de grote aantallen in de akkers van het Oldambt. In het riviereengebied waren terreinen van natuurbeschermingsorganisaties favoriet (31% van de roepplaatsen, n = 87; figuur 1). Vooral Staatsbosbeheer heeft veel Kwartelkoningen in z'n terreinen, met bijna een derde van alle vogels in het riviereengebied (figuur 2). Verder zat een belangrijk deel van de vogels langs de rivieren in ruigte's van natuurontwikkelingsterreinen (25%) en in boerenland (25%). In dat laatste geval ging het opmerkelijk genoeg vooral om percelen zonder beheersovereenkomst (13 van de 22 roepplaatsen). Opgeteld, bleken 49 van de 87 roepplaatsen (56%) gevestigd in natuurgebieden. De resterende vogels zaten of in boerenland of

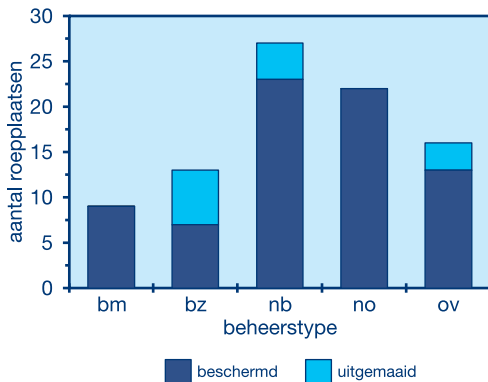

Figuur 1. Roeplaatsen van Kwartelkoningen in het rivierengebied in 2001 (n = 87), onderscheiden naar terreinen van natuurbeheerders, boeren met- en zonder beheersovereenkomst, natuurontwikkelingsterreinen en overig.

Figuur 2. Roeplaatsen van Kwartelkoningen in het rivierengebied in 2001 (n = 87) naar eigenaar.

Figuur 3. Roeplaatsen van Kwartelkoningen in het rivierengebied in 2001 (n = 87) onderscheiden naar beschermd en onbeschermd. bm boer met beheersovereenkomst; bz boer zonder beheersovereenkomst; nb natuurbeheerder; no natuurontwikkeling en ov 'overige terreinen'.

in overige terreinen, zoals percelen van waterschappen en grootgrondbezitters. Al deze terreinen hebben met elkaar gemeen dat ze relatief extensief worden beheerd, en dat ze bij aankomst van Kwartelkoningen, in mei en begin juni, nog voldoende dekking bieden.

Bescherming succesvol

Zowel de Kwartelkoningen in natuurgebieden als in percelen in particulier eigendom, lopen risico uitgemaaid te worden. Natuurbeheerders hebben hun graslandpercelen vaak verpacht of hebben het hooi verkocht, en zijn dan contractueel verplicht op een bepaalde datum het gras te leveren. De campagne om Kwartelkoningen te beschermen richtte zich dan ook op alle terreinen in het rivierengebied. Alleen natuurontwikkelingsgebieden bleken weinig actie te behoeven omdat hier meestal niet wordt gemaaid. Potentiële bedreigingen kwamen hier uit onverwachte hoek. Zo waren in juni herinrichtingsmaatregelen gepland in een deel van de Amerongse Bovenpolder. Dankzij snelle actie kon worden voorkomen dat de aanwezige Kwartelkoningen (en Kluten, Watersnippen en andere soorten) werden afgegraven.

Uiteindelijk werd bij 57 van de 87 roeplaatsen in het rivierengebied actie ondernomen, waarvan 85% met succes. Deze acties bestonden uit het benaderen van de terreineigenaar of pachter, het maken van afspraken over uitstel van maaidatum en het afbakenen van het deel van het perceel waar het territorium was gevestigd (in geval uitstel van maaien niet mogelijk bleek voor het gehele perceel). Voor boeren met een beheersovereenkomst werd met tussenkomst van DLG de bestaande overeenkomst aangepast. Niet in alle gevallen kon worden voorkomen dat vogels werden uitgemaaid. Vooral bij boeren zonder beheersovereenkomst en bij natuurbeheerders werden diverse Kwartelkoningen alsnog verstoord (figuur 3). Hetzelfde gebeurde in de categorie 'overige terreinen'. Bij die groep bleek het vaak lastig in de korte tijd tussen vestiging van een territorium en het moment van maaien de directe aanspreekpartner te vinden om in overleg te treden.

Buiten het rivierengebied waren natuurbeheerders voor aanvang van het project op de hoogte gesteld van de problematiek rond het uitmaaien, en gevraagd bij hun beheer rekening te houden met de aanwezigheid van Kwartelkoningen, en voor zover bekend lukte dat ook in alle gevallen. Problemen deden zich eigenlijk alleen voor in het Oldambt,

waar ten minste 17% van de vogels zich in de gevarenzone bevond (vestigingen in luzerne en graszaad), en waar daarnaast vermoedelijk ook een deel van de in wintertarwe broedende vogels (41% van alle roeplaatsen) werd verstoord. Zoals eerder aangegeven, zal hier in het komende jaar extra aandacht aan worden besteed.

Populatieherstel?

In Groot-Brittannië hebben beschermingsmaatregelen laten zien dat Kwartelkoningen snel reageren op een verhoging van de overlevingskansen van legfels en kuikens zodra maaiactiviteiten worden beperkt. Na het instellen van een beschermingsprogramma in 1994 nam de populatie er in vier jaar tijds met 30% toe. Dankzij de strategie van twee broedsels zijn Kwartelkoningen ook in staat zich in korte tijd uiterst succesvol te reproduceren (noodgedwongen, want de overleving van de volwassen vogels bedraagt volgens Engels onderzoek niet meer dan 20%). Het is ook niet ondenkbeeldig dat de huidige opbloei van de Nederlandse populatie mede profiteert van de diverse beschermingsinitiatieven die al langer lopen (zoals 'IJsselcrex' sinds 1998), al is het nog te vroeg om zo'n conclusie hard te maken. Zoals uit een binnenkort in *Limosa* te verschijnen analyse blijkt, doen Kwartelkoningen op dit moment vermoedelijk ook hun voordeel met het zich uitbreidende areaal aan graslanden met een late maaidatum. Deze habitatveranderingen en het pakket aan beschermingsmaatregelen dat momenteel wordt uitgevoerd zullen hopelijk de Engelse populatie volgen, en op termijn leiden tot een duurzaam herstel van de Nederlandse Kwartelkoningen.

Kees Koffijberg & Jan Schoppers

De hierboven beschreven resultaten zijn ontleend aan het rapport 'Resultaten van beschermingsmaatregelen voor Kwartelkoningen in Nederland in 2001'. Dit rapport kan besteld worden door overmaking van € 10,- op gironummer 2905988 van SOVON Vogelonderzoek Nederland te Beek-Ubbergen, onder vermelding van rapport INF01/12.

Nestkaartenproject: de kaarten op tafel

SOVON verzamelt al enige decennia gegevens over het wel en wee van vogelpopulaties in Nederland. Naast aantals- en verspreidingsinformatie worden sinds 1994 ook demografische gegevens verzameld, middels het Nestkaartenproject, die meer inzicht kunnen bieden in eventuele populatietrends. De essentie van het Nestkaartenproject, als het ware een vervolg op het Nest(kast)kaartenproject van de Werkgroep Broedbiologisch Onderzoek, is dat per nest een groot aantal basale broedbiologische parameters op een kaart worden vastgelegd.

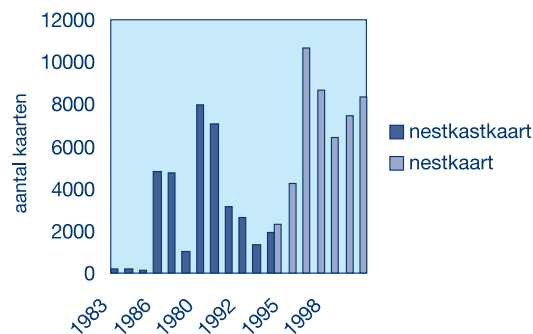
Meer dan 100.000 kaarten
Na koppeling van de verschillende bestanden van nestkastkaarten (61.000) en nestkaarten (48.500), en met de implementatie van de Mayfield-methode (Grutters, 1999), ontstond een bestand geschikt voor onder meer berekening van het nestsucces en legdatum (figuur 1). Over het nestsucces van bijvoorbeeld weidevogels en kust- en zeevogels gaan we het hier niet hebben, maar een ieder zal het belang zien van eventuele trends in reproductie in het kader van discussies over de effectiviteit van agrarisch natuurbeheer en de invloed van (schelpdier)visserij op het wel en wee van bijvoorbeeld Eider en Scholekster (zie bijvoorbeeld Teunissen & Schekkerman, 1999 en Oosterhuis & van Dijk, 2002).

Legdatum en klimaatverandering
De gemiddeld eerste-eilegdatum van een populatie is in principe een goede maat voor de timing van het broedseizoen. Maar slechts van een gering aantal gevonden nesten is de legdatum exact bekend, immers door toeval wordt een nest gevonden op de legdatum van het eerste ei. Omdat op de nestkaarten echter ook informatie wordt verzameld over broed- en jongenstadium kan met behulp van enige soortspecifieke regels de legdatum worden berekend, zoals onder meer voor Pimpelmees is uitgevoerd. Na het uitvoeren van diverse tests is er gekozen voor het presenteren van de gemiddelde datum over de vroegste 25% van de legdata omdat daarmee zo veel mogelijk vervolg- en tweede legdats worden uitgesloten. De omvang van de Pimpelmees-steekproef betreft vanaf 1985 jaarlijks gemiddeld 400 legdats. De legdatum van alle onderzochte soorten blijkt sinds 1986 te zijn afgenomen.

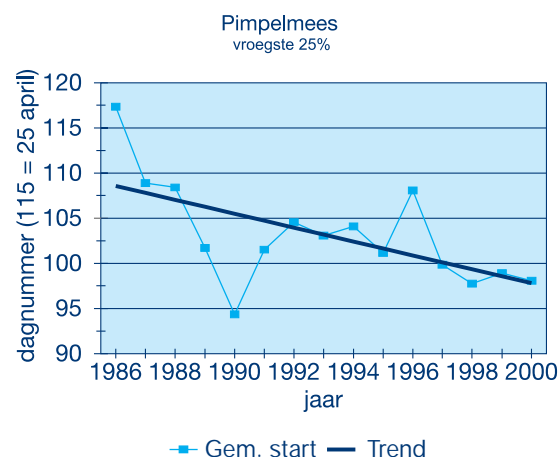
Voor de Pimpelmees betreft het gemiddeld ongeveer 11 dagen (figuur 2), hetgeen neerkomt op 0,72 dagen per jaar. De gevonden trends, ook die voor Koolmees en Bonte Vliegenvanger, zijn significant. De hypothese dat deze vervroeging van het broedseizoen wordt veroorzaakt door klimaatverandering, wordt ondersteund door het feit dat in ieder geval voor de mezen de gemiddelde legdatum sterk correleert met de voorjaarstemperatuur. Ook voor Bonte Vliegenvanger bestaat deze correlatie, maar minder sterk (zie voor Pimpelmees figuur 3).

Deze eerste resultaten wijzen op een vervroeging van het broedseizoen voor de onderzochte soorten, mogelijk gestuurd door een verhoging van de gemiddelde voorjaarstemperatuur, en is daarmee een bevestiging en verbreding van het onderzoek van het Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek (o.a. Both & Visser, 2001). Welke consequenties dit heeft voor de populaties hangt af onder meer af van de voedsel-ecologie van de betreffende soorten (onderwerp van NIOO-onderzoek), en zal via het SOVON-monitoringsonderzoek worden gevolgd.

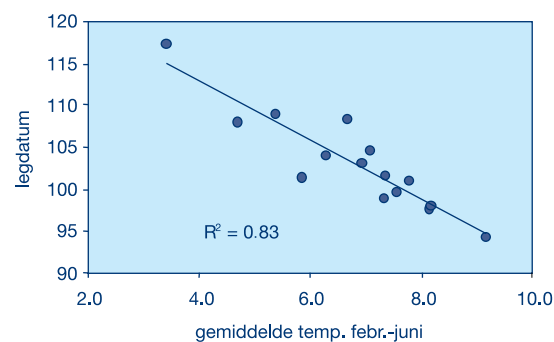
Toekomst
Bovenstaande uitwerking toont zeer interessante eerste resultaten, maar de nest(kast)kaarten-database biedt meer. Denk bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van indexen voor het volgen van ontwikkelingen, het evalueren van beleid en het signaleren van eventuele toekomstige ontwikkelingen. Zo is een nestsucces-index voor langlevende soorten (roofvogels/uilen, weidevogels, kust/zeevogels) te gebruiken als vinger aan de pols en als early warning system. Daarnaast blijkt de legdatum een goede en betrouwbare graadmeter te zijn voor de effecten die klimaatverandering heeft op bepaalde vogelsoorten. Gecombineerd met gegevens over de fenologie en het nestsucces biedt dit voldoende mogelijkheden om deze effecten te beschrijven, te evalueren en eventueel te voorspellen. Toekomstige legdatum-analyses zouden zich kunnen richten op een bredere groep van soorten, het onderscheiden van biotoop- en/of regionale verschillen binnen een soort, of koppeling van legdatum-trends aan nestsucces teneinde populatie-effecten te onderzoeken.

Figuur 1. Aantal nest(kast)kaarten per jaar in 1983-2000.

Figuur 2. Gemiddelde legdatum van Pimpelmees in 1986-2000.

Figuur 3. Relatie tussen gemiddelde voorjaarstemperatuur (1 februari - 1 juni) en de gemiddelde legdatum van Pimpelmees in 1986-2000.

Tenslotte, over deze bevindingen en een aantal niet in deze samenvatting genoemde zaken zal eerdaags in Nederlandse vogeltijdschriften worden gepubliceerd. Rest ons een woord van dank aan alle waarnemers die met het insturen van nestkaarten de beschreven analyses mogelijk maakten.

Frank Majoor

Literatuur

- Both C. & Visser M.E. 2001. Adjustment to climate change is constrained by arrival date in a long-distance migrant bird. *Nature* 411: 296-298.
- Grutters M. 1999. Het nestkaartenproject: De berekening van het nestsucces van Nederlandse broedvogels. Stageverslag Landbouwuniversiteit, Wageningen/SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Oosterhuis R. & van Dijk K. 2002. Effects of food shortage on the reproductive output of Common Eiders *Somateria mollissima* breeding at Griend. *Atlantic Seabirds* 4(1): 29-38.
- Teunissen W.A. & Schekkerman H. 1999. Het Nationale Weidevogelmeetnet. SOVON-onderzoeksrapport 1999/03. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Investeren in een duurzame toekomst

De wereld om ons heen verandert in een snel tempo. Steeds vaker gaat het om het vinden van de juiste balans tussen leven en werken. Daarmee neemt ook de druk op onze natuurlijke hulpbronnen toe. ARCADIS draagt als toonaangevende dienstverlenende kennisorganisatie al meer dan 100 jaar bij aan het duurzame evenwicht tussen economie en leefbaarheid.

Bel voor meer informatie
026 377 88 99
of bezoek ons op
www.arcadis.nl

Part of a bigger picture

Alleen bestemd voor jonge vogelaars!

De Vrije Vogel Club!

De Vrije Vogel Club* is er voor alle jongeren van 10 tot en met 16 jaar die geïnteresseerd zijn in de Nederlandse natuur. Leden krijgen zes keer per jaar Vrije Vogels toegestuurd, het jeugdnatuurblad van Nederland, maar je kunt ook kiezen uit honderden spannende en bijzondere activiteiten.

Zo zijn er zaterdag 8 en zondag 9 juni de Vrije Vogel Clubdagen. De Vrije Vogel Clubdagen van dit jaar worden zo mogelijk nog spectaculairder dan die van voorgaande jaren. We gaan namelijk niet naar zo-maar-een-natuurgebied... we zijn te gast in De Wieden!!! Jawel, je leest het goed: we zitten in het mooiste laagveengebied van heel Nederland!

Wil je weten wat daar allemaal te doen is? Dan zul je toch echt zelf moeten

gaan kijken: dat is namelijk te veel om op te noemen! Maar om alvast een tipje van de sluier op te lichten: bij het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten in Sint Jansklooster kan je meedoen met massa's spannende activiteiten: waterbeesten vangen, braakballen pluizen, brood bakken, dialezingen, natuurtheater en nog veel meer! Je kunt er natuurlijk ook je kennis van de natuur testen met een natuurquiz.

Het bezoekerscentrum is daarnaast het vertrekpunt van de vele excursies, die het hele weekend door staan gepland. Je kunt kiezen met welke je mee wilt: met een fanatieke vogelexcursie, of ga je liever met een boot en een groot net op zoek naar monsterlijke waterbeesten? Maar je kunt natuurlijk ook voor beide kiezen: alle activiteiten zijn gratis!

Natuurlijk mogen je vrienden, vriendinnen, broers, zussen, neven en nichten mee. En als je ouders lief zijn, mogen zij voor deze keer ook komen. Verder neem je natuurlijk een tent mee: dan kun je in de buurt overnachten en optimaal genieten van allebei de dagen!

Word dus snel lid en vraag tegelijk meer info aan over de Vrije Vogel Clubdagen!

Vrije Vogel Club,
Postbus 925, 3700 AX Zeist.

*De Vrije Vogelclub is een samenwerkingsverband van Vogelbescherming, IVN, de jeugdbonden (JNM en NJN), Natuurmonumenten, Vlinderstichting, VZZ en SOVON.

Landelijke Dag 2001

Afgelopen december vond onder de bezielende leiding van Johan Bekhuis de Landelijke Dag plaats in De Vereniging te Nijmegen. Dit keer gecombineerd met de NCN en zoals altijd omlijst met een grote markt met vwg's, kijkerfabrikanten, kunstenaars, boekverkopers etc. Daarnaast waren er extra activiteiten zoals een Gierzwaluwenbijeenkomst, een Grauwe Klauwivideo, een workshop van Erik van Ommen, het Kinderprogramma en een signeersessie van Theunis Piersma.

Ook was er deze dag weer de Herman Klomp prijs uit te reiken. Deze prijs wordt eens in de drie jaar toegekend aan een 'amateur'-onderzoeker die belangrijk, origineel werk aan vogels heeft verricht dat bovendien van belang moet zijn voor vogelbescherming. Mannen als Ben Koks, Rob Bijlsma en Theunis Piersma vielen deze eer te beurt, nu was de keuze gevallen op Boena van Noorden. We citeren uit het jury-rapport:

We komen unaniem tot de conclusie dat Boena van Noorden de prijs het meest verdient vanwege zijn pogingen een zeldzame soort en zijn leefgebied te vrijwaren van vernietiging. Dit werk is ingebed in de activiteiten van een kleine maar actieve groep Limburgse vogelaars die in de jaren zeventig is opgestaan en die vanaf 1989 een eigen spreekbuis creëerde met de uitgave van Limburgse Vogels (door Werkgroep Limburgse Vogels, de Vogelwacht Limburg en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg). Een rechtstreekse toepassing van het Limburgse vrijwilligerswerk is mogelijk doordat er directe verbindingen bestaan met de Provincie Limburg en bovengenoemde groeperingen.

De voorheen wijde verspreiding van Ortolanen in Zuid- en Oost-Nederland was al in de jaren zeventig van de 20ste eeuw ingekrompen tot kleine restpopulaties in cultuurland in de Achterhoek en Noord-Limburg. Een reconstructie van de teloorgang in Limburg liet zien dat nog in 1960-69 92 km-hokken in Limburg territoria van Ortolanen telden, met maximaal 300-350 paren rond 1960. Veranderingen

in de landbouw leidden tot de ondergang van deze populatie. In 1986 resteerden nog slechts 30-40 paren in 20 km-hokken. Ondanks noodkreten van natuurbeschermers, waarin Boena een grote rol speelde, en vragen in de Tweede Kamer kwam bescherming niet verder dan het papier. Wat dat betreft volgde de soort een voor Nederland karakteristiek traject: registratie van afname, luiden van de noodklok, virtuele bescherming door de overheid (in het geval van de Ortolaan: opname in de zwaarste beschermingscategorie, namelijk Bijlage I van de EG-Vogelrichtlijn), uitblijven van praktische bescherming en tot slot verdwijning. De laatste territoria van de Ortolaan in Limburg werden in 1993 bezet. Ook de ontdekking in 1989-91 van enkele territoria op heidevelden (in Nederland een onbekend ortolanenhabitat, en minder onder druk dan cultuurland) op de Bergerheide, Meinweg, de Hamert, Mariapeel en Grootte Peel vermocht deze ontwikkeling niet te stoppen. Aan de inspanningen van Boena en andere vogelaars in Limburg heeft dat niet gelegen: intensieve registratie van territoria en de omschrijving van de habitatkeus benadrukten de precaire toestand van deze soort in Limburg. Ook de voorstellen tot bescherming waren slechts voor één uitleg vatbaar.

De activiteiten rond Ortolanen hebben Boena tevens geprikkeld historische overzichten samen te stellen. Uit de waaier van publicaties kon niet alleen van Ortolaan maar ook van Goudplevier de teloorgang - en de waarschijnlijke oorzaken daarvan - worden gereconstrueerd. Deze plaatsing van lopend veldwerk in een historische context is een waardevolle aanvulling op onze kennis van het hoe en waarom in de Nederlandse vogelwereld.

Titels lezingen Landelijke Dag

- Watervogelmonitoring in Nederland: nieuw, maar toch vertrouwd: *Marc van Roomen (SOVON)*
- Slaaplaatsstellingen van ganzen in Friesland: $1 + 1 = 2.000$: *Romke Kleefstra (FFF)*
- De nieuwe Broedvogelatlas: nog één jaartje slapen: *Jan Willem Vergeer (SOVON)*
- Broedvogelgemeenschap in een oerbos (Bialowieza, Polen). Is inter-specifieke concurrentie belangrijk?: *Tomasz Wesolowski (Wroclaw University, Polen)*
- Donau-delta: terreingebruik van visetende kolonie vogels in een ongerept wetland: *Maarten Platteeuw (RIZA) & Janos Botond Kiss (Danube Delta National Institute, DDNI)*
- Wanted: Grote Karekiet, dead or alive? Dispersie en overleving van de Grote Karekiet in Noordwest- Overijssel: *Ruud Foppen (Alterra)*
- De Grutto en de groene zode: erop of eronder?: *Hans Schekkerman (Alterra)*
- Klimaatsverandering en legdatum: het belang van lange termijnstudies: *Marcel E. Visser (NIOO)*

De Vereniging Nijmegen
Landelijke Dag 2001

Kruisbek-broedgevallen

Soortsherkenning is bij Kruisbekken altijd al reden voor discussie geweest, en er lijkt een nieuwe dimensie aan toegevoegd te moeten worden. Uit onderzoek in de Verenigde Staten is gebleken dat de Kruisbek daar in een aantal aparte soorten kan worden onderverdeeld, mogelijk zelfs in 9 verschillende soorten. Herkenning in het veld op basis van uiterlijk is vrijwel uitgesloten, maar geluidsopnames laten grote verschillen zien. Omdat deze 'vocale typen' vrijwel geen mengparen vormen als ze wel in hetzelfde gebied voorkomen, zijn deze typen waarschijnlijk goede biologische soorten (dit wordt ondersteund door verschillen in afmetingen en favoriet broedbiotoop).

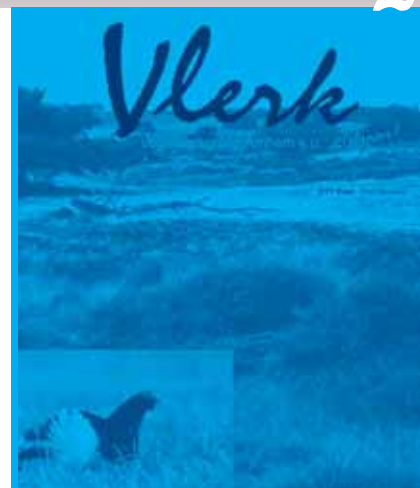
Recentelijk is vastgesteld dat er ook in Nederland minstens 6 verschillende vocale typen van de Kruisbek voorkomen (zie artikel van Magnus Robb in *Dutch Birding* nr. 2 (2000): 61-107. We weten echter nauwelijks of deze typen al dan niet gemengd broeden. Het maken van opnames van Kruisbekken is relatief gemakkelijk, het vinden van broedparen helaas minder. Afgelopen najaar zijn er redelijk veel Kruisbekken Nederland binnengekomen, en komend voorjaar zou het dus goed mogelijk moeten zijn om broedparen te vinden. Daarom verzoeken we iedereen die per ongeluk of expres nesten van Kruisbekken vindt (voor gericht zoeken: zie artikel van Rob Bijlsma in *Drentse Vogels* nr. 7 (1994): 47-58; kopie bij ons te verkrijgen), om bij elk nest apart geluidsopnames te maken van zowel het vrouwtje als het mannetje. Een richtmicrofoon met parabool helpt hier zeker bij, maar het

loont de moeite om het te proberen met de apparatuur die u heeft of kunt lenen. Graag uw opnames tijdens of direct na het broedseizoen opsturen naar Magnus Robb. Uiteraard vergoeden we graag de gemaakte (verzend)kosten, bij grotere bedragen liefst overleg vooraf. Mocht het niet mogelijk zijn om zelf opnames te maken, dan komen we zo mogelijk langs om samen de locatie te bezoeken, waarna één van ons op de nestplaats blijft of later terugkomt om de oudervogels op te nemen. U kunt hiervoor contact opnemen met Magnus (of Pim).

We hopen met uw medewerking veel paren te kunnen opnemen, om zo de mate van gemengd broeden vast te kunnen stellen. Dit is een belangrijke stap bij het bepalen of er in Nederland, naast de bekende Grote Kruisbek en Witbandkruisbek, nog meer kruisbeksoorten voorkomen! De resultaten hopen we zo snel mogelijk in een wetenschappelijk artikel samen te vatten, met een meer populaire versie in één van de Nederlandse vogeltijdschriften. Tevens sturen we aan alle inzenders onze determinatie van de door hen opgenomen of gevonden broedparen.

Voor vragen of opmerkingen:
Magnus Robb
Barentszstraat 126, 1013 NS Amsterdam,
tel. 020-6237405,
e-mail robb@chello.nl

Pim Edelaar
De Dageraad 1, 1797 SK Den Hoorn,
tel. 0222-369 382 (werkuren),
e-mail edelaar@nioz.nl

Vogelwerkgroep Arnhem en omstreken bestaat 20 jaar

De vogelwerkgroep werd in het begin van 1982 opgericht door een aantal enthousiastelingen die hun ei niet meer kwijt konden bij verenigingen als de KNNV en IVN.

Het eerste jaar eindigde met bijna 70 leden en in de afgelopen 20 jaar is dat gegroeid naar ruim 200. De vereniging heeft zich in die periode ontwikkeld als een club die het tellen en turven van vogels hoog in het vaandel heeft staan. Om het jubileum luister bij te zetten zijn er een aantal speciale activiteiten en tellingen georganiseerd voor de leden. Daarnaast is *Vlerk*, het lijfblad van de vogelwerkgroep, in een nieuw jasje gestoken. Zowel op de omslag als binnenin doen foto's hun intrede. Zo is er in het eerste nummer een opname van een jonge Zearend op de hei bij een kadaver met een groep Raven eromheen. Het eerste nummer heeft een historisch karakter met onder meer de volgende bijdragen: herintroductie en ontwikkeling van de Raaf in Nederland, 22 jaar fenologie, resultaten uit de Gelderse Poort, anekdotische verslagen uit de oude doos, 20 jaar waarnemingsarchief (bijna 25.000 waarnemingen!) met Visarend, Klapekster en Bonte Kraai uitgelicht en een verslag van de trektellingen bij Arnhem. De volgende drie nummers van *Vlerk* hebben als thema soorten, gebieden en onderzoek. Lidmaatschap van de VWG Arnhem e.o. kost slechts 10 euro per jaar en daarvoor krijgt men ook *Vlerk*. Losse nummers van *Vlerk* zijn te bestellen voor 4 euro bij de secretaris Henk Tamerius 026-3810625, henktamerius@hetnet.nl De vogelwerkgroep heeft ook een eigen website www.vogelwerkgroep-arnhem.nl

De vogels van Schiermonnikoog

De Stuurgroep Avifauna Schiermonnikoog (SAS), een werkgroep van de Natuur & Vogelwacht Schiermonnikoog, stelt zich tot doel een nieuwe "Vogels van Schiermonnikoog" uit te brengen. Daartoe zullen alle waarnemingen, tellingen, ringgegevens en onderzoek, gedaan vanaf 1 januari 1971 tot en met 2003 verzameld en uitgewerkt worden.

Tevens wil de Stuurgroep in het broedseizoen 2002 en 2003 tellingen van alle broedvogels voor het gehele eiland houden, waarbij zowel soorten, aantallen en verspreiding zullen worden vastgesteld.

De Stuurgroep vraagt ieder die informatie betreffende vogelwaarnemingen op Schiermonnikoog heeft, en/of kan deel nemen aan de broedvogelinventarisaties, contact op te nemen met het secretariaat van de Stuurgroep.

Stuurgroep Avifauna Schiermonnikoog
Langestreek 32
9166 LC Schiermonnikoog

telefoon: 0519-531512 / 0519-531346 / 06-54295236
fax: 0519-531369
e-mail: sas@avifaunaschier.org

Recent verschenen

Trekvogelboek gearriveerd

Juist op tijd voor de nieuwe (en oude) generatie trektellers: het langverwachte overzicht van de zichtbare *Vogeltrek over Nederland*. Nieuwkomers krijgen inzicht in de timing (over het jaar en gedurende de dag), omvang, eventuele trend, voorkeursrichting en geografische variatie in voor- en najaarstrek; oude rotten zien eindelijk het complete beeld. De kern van het aantrekkelijk ogende boek bestaat uit de soortteksten van 105 algemene en 62 schaarse trekvogels (met resp. 2 en 1 pagina per soort). Minstens zo interessant zijn de thematische hoofdstukken daaromheen. Vooraf onder meer over de aard van vogeltrek en de geschiedenis van het vogeltrek-tellen in Nederland, met oog voor de elkaar versterkende en op een vervolg wachtende samenwerking tussen de vrijwillige waarnemers van de Landelijke Werkgroep Vogeltrekten (LWVT) en het professionele radaronderzoek. En na de soortteksten volgen zonder meer

prikkelende hoofdstukken over algemene patronen, aantalsschattingen en trends. Een aanrader dus.

Vogeltrek over Nederland is bij SOVON te bestellen en kost € 39,- (inclusief € 5,- verzendkosten, niet leden betalen € 46,-).

Avifauna Den Haag en omgeving

Onder de titel *Broeders, trekkers en dwaalers* heeft de Haagse Vogelbescherming een boek uitgegeven over alle 340 vogelsoorten die in Den Haag en naaste omgeving zijn waargenomen. Na enkele inleidende hoofdstukken volgen, zoals de titel al suggereert, hoofdstukken over respectievelijk de regelmatige, voormalige en incidentele broedvogels, doortrekkers en wintergasten, en dwaalgasten. De kracht van de uitgave ligt in de poging om de aantallen broedende vogels in het stedelijk gebied vast te stellen. Op basis van een steekproef van BMP-plots verdeeld over drie verschil-

lende wijktypen, gekarakteriseerd naar de hoeveelheid aanwezig snippergroen, zijn door extrapolatie de aantallen van typische stadsvogels als Huismus, Spreeuw, Houtduif en Merel bepaald, inclusief een minimum en maximum schatting. Hierdoor vormt het een nuttige aanvulling op het langzaam aanzwellende stroompje avifauna's en rapporten over stadsvogels (Alkmaar, Amsterdam, Delft, Eindhoven, Haarlem, Nieuwegein, etc). De trekgegevens zijn verzameld op de twee aanwezige tel-posten: het Zuiderhavenhoofd van Scheveningen en De Vulkanen in het Westduinpark. Het betreft een kwalitatieve beschrijving van gunstige weersomstandigheden en goede dagen. De teksten zijn populair geschreven, en cijfermatige gegevens zijn in een apart staattie bij de soorttekst gezet en in een aantal overzichtstabellen achterin het boek opgenomen. Het boek telt 272 bladzijden en is voorzien van diverse pentekeningen en 16 bladzijden met kleurenfoto's. Het boek is uitgegeven door Uitgeverij "De Nieuwe Haagsche" en is verkrijgbaar via de reguliere boekhandel (ISBN nummer: 90-72766-95-4). De prijs is € 15,86.

Nieuw te verschijnen

Schaarse vogels in Friesland

Begin zomer 2002 verschijnt *Schaarse Vogels in Fryslân* van de hand van Michiel Versluys, Dick Schut en Joop-Niek IJnsen. In dit ruim 200 pagina's tellende boek komen 80 schaarse vogelsoorten aan bod die in de periode 1989-98 in Fryslân zijn waargenomen. De basis van het boek zijn de gegevens uit het Bijzondere Soortenproject (BSP) van SOVON; aangevuld met duizenden andere waarnemingen. Gegevens van honderden vogelwaarnemers zijn bewerkt tot soortbesprekingen, waarbij het jaarvoorkomen en de verspreiding in de provincie worden getoond. Tevens wordt een vergelijking gemaakt van het voorkomen in Fryslân met de rest van Nederland. In aparte hoofdstukken komt de invloed van wind op het voorkomen van schaarse soorten en verschillen in soortenrijkdom in de provincie aan de orde. De resultaten zijn verwerkt tot vele grafieken, verspreidingskaarten en tabellen. Daarnaast verlichtigen ruim veertig tekeningen van Martin Brandsma en tientallen foto's het geheel.

Het boek is bij voorintekening tot 1 juni 2002 te bestellen door € 11 (incl. verzendkosten) over te maken op bankrekening 29.62.62.838 t.n.v. penningmeester FFF, de Warring 31, Heerenveen. Vermeld hierbij je naam, adres, postcode en woonplaats. Na 1 juni is de prijs € 14 (incl. verzendkosten).

Breskens 2000-01

Dit voorjaar verschijnt het vijfde 'Breskens-boekje': *Voorjaarstrek bij Breskens 2000 en 2001* (Telgroep Breskens publicatie 5), samengesteld door Sander Lilipaly, Peter Meininger en Pim Wolf: 64 pagina's (twee maal zoveel als vorige boekjes!) vol informatie over de spectaculaire voorjaarstrek bij Breskens, met het accent op 2000 en 2001. Opgenomen zijn o.a. de voorjaarstrek in 2000 en 2001, doortrekpatronen van 20 soorten uitgewerkt en toegelicht, jaartotalen en fenologie 1989-2001, dagrecords, topdagen gememoreerd, tarieven en vertrektijden van het veer Vlissingen-Breskens etc.

Het boekje is te bestellen tegen kostprijs door overmaken van € 5,- op giro 76442 t.n.v. P.L. Meininger, Vlissingen, onder vermelding van 'Breskens 2001' (bij bankoverschrijvingen gaarne volledig adres vermelden!) of € 5,- in enveloppe naar P.L. Meininger, Lisztlaan 5, 4384 KM Vlissingen.

Twee nieuwe vogelvideobanden

Recent verscheen de derde videoband uit de serie *Vogels in Nederland*, het deel over *Onze Meeuwen en Sterns*. Vorige delen uit deze serie van Plomp Digital Video behandelden *Onze Roofvogels en Uilen* en *Onze Zwanen en Ganzen*. Deze fraaie videoband bevat beelden van 18 soorten meeuwen en 10 soorten (moeras-)sterns. Deze soorten zijn alle, op de Kleine Kokmeeuw na, gefilmd in Nederland in 1997-2001. Naast de herkenning van de verschillende soorten wordt ook uitgebreid aandacht besteed aan gedrag, voorkomen in Nederland en rui. Bij dat laatste aspect wordt gebruik gemaakt van een pijl die het deel van het verenkleed dat wordt besproken aanwijst. Het commentaar is geschreven door meeuwenkenner Bert-Jan Luijendijk. De twee uur durende videoband is bijzonder leerzaam voor iedereen die

deze, soms moeilijk te determineren families, beter wil leren herkennen. De video is verkrijgbaar door € 25,75 (is incl. portokosten) over te maken op rekening 89.90.07.287 t.n.v. Plomp Digital Video te Linschoten o.v.v. 'Video Meeuwen' en naam en adres.

De tweede videoband is het *Dutch Birding Video-Jaaroverzicht 2001*, alweer het zesde jaaroverzicht. In deze band passeren 58 zeldzame, in Nederland en België waargenomen, soorten de revue. De beelden zijn gemaakt door twaalf verschillende amateurfilmers en van commentaar voorzien door Max Berlijn. De soorten staan op volgorde van waarneming op de band, eerst een Nederlands overzicht (ruim twee uur) en vervolgens een Belgisch overzicht (drie kwartier). Hoogtepunten zijn bijvoorbeeld de 18 Vale Gieren in Voorhout en Westerschouwen en de Blauwstaart in Blankenberge (België). Fraai zijn zeker ook de beelden van een zingende Pallas Boszanger die van 4 maart tot en met 22 april in Vlaardingingen verbleef, de bekende Bijeneters die in Harkstede een (mislukte) broedpoging deden, een zingende Roodmus (Kennemermeer), foeragerende Waterspreeuwen (zowel Zwartbuik- als Roodbuikwaterspreeuw) en een Ruigpootuil (België).

Deze videoband is verkrijgbaar voor € 29,75 (is incl. portokosten) over te maken op rekening 89.90.07.287 t.n.v. Plomp Digital Video te Linschoten o.v.v. 'Video 2001' en naam en adres. De band wordt dan direct toegestuurd.

Uit de districten

*Een SOVON-medewerker uit Beek
Is al wekenlang van streek.
Hij miste tijdens de lunch
Een Scharrelaar, de kluns,
Omdat hij de verkeerde kant op keek.*

(Bé van Kuik bij zijn afscheid op de DC-vergadering, 9-2-02)

Een nieuwe lente en nog geen nieuw geluid.

Een tweetal districten heeft de jaarwisseling niet weten te overleven zonder hun DC kwijt te raken, maar Grote Rivieren (13) heeft inmiddels Hans de Boer als voortrekker gevonden. Flevoland (7) is wel op zoek naar een nieuwe DC evenals Brabant-Oost (16) waar Piet van den Hout, hoewel hij tegenwoordig in Groningen woont, nog de touwtjes in handen heeft. Maar slechts totdat er een opvolger gevonden is. Het gerucht gaat dat er voor D7 misschien een kandidaat DC gevonden is. Heeft u veel zin om deze taak op u te nemen laat het dan even weten. Zeker als u in D3 of D16 aan de slag wilt, maar ook als u belangstelling heeft voor D7.

In Flevoland (D7) zijn we Rob van Swieten kwijtgeraakt. Ook hij startte begin 1999 een flitsend DC-schap. Dirk Zoetebier (D13) nam halverwege 1997 het

Grote Rivieren district over van Fokko Erhart. Hij is voor SOVON niet verloren, want hij leidt tegenwoordig binnen kantoor een groot deel van de broedvogelgegevens in goede banen en veel van de kaartjes die u in SOVON-Nieuws tegenkomt zijn van zijn hand. Heren, namens de vereniging bedankt voor uw inzet!

Districtsnieuwsbrieven

Er verschenen de laatste tijd nieuwsbrieven van Drenthe (D4), Noord-Holland (D1 & D8) en Friesland (D2). De belangrijkste nieuwtjes hieruit zijn dat Drentse Vogels 14 uit is € 7,94 incl., overmaken op giro 3870292 t.n.v. penningmeester WAD te de Kiel) en... eindelijk komt het er dan. Deze zomer verschijnt Schaarse Vogels in Fryslân; het resultaat van 10 jaar noeste arbeid van honderden BSP-waarnemers. Zie voor meer informatie de aankondiging op pagina 22.

Gezocht: nieuwe leden of donateurs!

Ja, ik steun graag het werk van SOVON Vogelonderzoek Nederland:

- Ik word lid voor € 12,- per jaar. Ik ontvang viermaal per jaar SOVON-Nieuws en krijg korting op SOVON-uitgaven.
- Ik word donateur voor minimaal € 12,- per jaar. Ik ontvang geen SOVON-Nieuws, maar krijg wel korting op SOVON-uitgaven.
- Ik machtig SOVON Vogelonderzoek Nederland om bovenstaand bedrag jaarlijks tot weder opzegging af te schrijven van mijn bank/girokekeningnummer:
- Ik betaal liever per acceptgiro, stuurt u mij een acceptgiro toe.

dhr/mw

straat:

postcode

plaats:

e-mail:

handtekening:

* U vindt het jammer SOVON-Nieuws te verknippen? Maak een kopie of geef u op per e-mail, briefkaart of telefoon: SOVON Vogelonderzoek Nederland, Rijksweg 178, 6573 DG BEEK-UBBERGEN, tel: 024 - 6848111, fax: 024 - 6848122, e-mail: info@sovon.nl **

Ledenraadsleden SOVON per 11-2-2002

Naam	Straat	Postcode Plaats	Telefoon
P. van den Akker	Bernhardstr 11	7491 EA Delden	(074) 376 4873
J.F.F.P. Bos	Asterstr 193	6708 DP Wageningen	(0317) 42 4112
F. van den Brink	Diergaarderstr Z 25	6105 CA Maria Hoop	(0475) 30 1986
E.J. Bunskoeko	Saffierstr 40	9743 LJ Groningen	(050) 571 6144
T. van den Dorpev	Humboldstr 30	3514 GP Utrecht	
R. Drewes	De Hilde 44	9472 WG Zuidlaren	(050) 311 2382
G.F.C. van den Ende	Oesterstr 77	4301 ZL Zierikzee	(0111) 41 4831
S. Geelhoed	L Springerlaan 300	2033 TH Haarlem	(023) 533 3045
A. Hottinga	Kerkweg 10	8193 KK Vorchten	(0575) 56 8400
P.J. van den Hout	Burg. Suijsstr 6	5037 MC Tilburg	(013) 467 7376
J. Jonker	Butewei 16	8408 HC Lippenhuizen	(0513) 46 4852
A. van Klinken	Grachtwal 5	9751 TL Haren GN	(050) 534 7059
N.D. Kwint	R v Gelrelaan 22	6957 BE Laag Soeren	(0313) 61 9236
J.G.M. van de Laar	Doorvaartstraat 45 a	6443 AP Brunssum	(045) 527 3211
L. Nagelkerke	Heusdenhoutsestr 218	4817 WG Breda	(076) 571 7223
E.S. Nauta	Oude Goorseweg 15	7478 SC Diepenheim	(0547) 35 1592
E.D.H.J. Oosthof	Zwiepseweg 10	7241 GT Lochem	
G.L.Ouweneel	Lyster 17	3299 BT Maasdam	(078) 676 2198
R. Penninx	Vlouwakkers 41	9468 HE Annen	(0592) 27 2808
W. Poelmans	Schout Backstraat 9	5037 MJ Tilburg	(013) 468 8568
M. Schildwacht	Beukendaal 3	2831 VA Gouderak	(0182) 37 9095
H. Tamerius	Mierlostraat 58	6844 DZ Arnhem	(026) 381 0625
W. Tijssen	De Dolven 39	1778 JP Westerland	(0227) 59 3095
C. de Vaan	Vijverlaan 132	6822 HG Arnhem	(026) 442 8329
F. van Vliet	Bassingracht 150	1781 CK Den Helder	(0223) 61 5343
H.J. de Vos	Burg de Bruynstr 34	7006 AW Doetinchem	(0314) 34 1275
G.J.C. van Zuylen	Heicop 7	3628 AD Kockengen	(0346) 57 6147

Kandidaten voor de ledenraad gevraagd

Dit jaar ontstaan er een aantal vacatures in de Ledenraad van SOVON vanwege het aftreden van huidige leden. De Ledenraad, het hoogste besluitvormende orgaan binnen de vereniging, bestaat uit leden afkomstig uit alle windstreken van Nederland. Gezien de vacatures zoeken we specifiek kandidaten uit Overijssel West (D6), Flevoland (D7) en de Wadden (D20), maar ook uit andere districten zijn nieuwe kandidaten zeer welkom.

De Ledenraad komt twee maal per jaar bijeen en stelt SOVON's strategie vast, evalueert het inhoudelijk en financieel beleid, en -minstens zo belangrijk- zorgt voor direct contact tussen de leden en het bestuur.

Eenieder die geïnteresseerd is om lid van de Ledenraad te worden, wordt opgeroepen contact op te nemen met één van de zittende Ledenraadsleden (voor een overzicht zie hiernaast) of met het bestuurslid Rob van Westrienen (0318-642665, r.westrienen@tip.nl).

BEVER

Lees Limosa

In januari verscheen de nieuwe Limosa (nr. 3 van 2001). In dit nummer stonden artikelen over foeragerende Ransuilen, broedende Bergeenden langs de Waal, nieuws over een recent ontdekte slaapplaats van Zwarte Sterns en verschillen in trends van Bonte Vliegenvangers in Nederland. In het komende nummer, dat in maart zal verschijnen, o.a. uitgebreide artikelen over de Grauwe Kiekendieven in Oost-Groningen, een overzicht van de influx van Kwartelkoningen in 1998 en de snelle opmars van broedende Brandganzen.

In volgende nummers zijn artikelen te verwachten over Nacht-zwaluwen op de Brabantse Wal, waterstanden en watervogels in het rivieren-gebied, moerasvogels in Noord-Holland, Ringmussen op de Veluwe en vliegbewegingen van meeuwen en sterns rond een windmolenpark. Tevens zal in het kader van het 75 jarig jubileum in ieder nummer van 2002 een speciale historische bijdrage verschijnen. Nieuwe artikelen en korte mededelingen sturen naar de redactie-secretaris: Kees Koffijberg, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen, e-mail: kees.koffijberg@sovon.nl

Informatie over abonnementen:
Limosa, Compagnonsweg 45-47,
8227 RH Ravenswoud, zwablo@tref.nl

Limosa
74.3
2001

Stichting Wólka

Postbus 483
6700 AL Wageningen
Tel: 0317-415205
Fax: 0317-415430
E-mail: info@wolka.org
Web: www.wolka.org

Polen Biebrzamoerassen en oerbos van Bialowieza

Het water staat hoog in het Biebrzadal. Het belooft dan ook een spectaculair voorjaar te worden.

U kunt nu nog boeken voor onze 10-daagse vogelreizen in Mei, € 595,- all in.

Gaat u liever alleen op stap dan bieden wij diverse individuele mogelijkheden met of zonder (huur)auto, (huur)fiets of kano.

Wij verzorgen ook reizen op maat

U overnacht bij gastvrije boeren, een van de manieren waarop stichting Wólka de kleinschalige landbouw in Noordoost Polen ondersteunt.

BIRD EXPEDITIONS

Rusland en Siberië

Baltsend Auerhoen: 13-21 april
Wolgadelta+steppe: 5-16 mei
Zuid Siberië, Altai: 6-22 juni Siberian Far East:
19/5-4/6 Siberië: Yenisey: 31/5-22/6
Arctisch Siberië, 29/6-12/7:
'Rossmeeuw + Steller Eider'
Beer, Wolf, Vogels: 8-18 aug.
Wolgadelta + Steppe: 28/9-6/10

Email: info@birdexpeditions.nl
Website: www.birdexpeditions.nl
Waterstraat 46-48 6573 AD Beek
Telefoon: 0620 400 003

**ONS PROGRAMMA
HEEFT DE GROOTSTE
TELEDICHTHEID...**

Het moet dus al gek zijn als u bij ons niet de juiste telescoop vindt.

miyauchi

Voor meer informatie: Importeur Technolyt
Industrieweg 35, 1521 NE Wormerveer,
tel. (075) 647 45 47, fax (075) 621 36 63, e-mail: info@technolyt.nl

Technolyt programma: Bynolyt, Swift, Zeiss, Fujinon, Miyauchi.

Op 8, 9, 10 maart zijn wij aanwezig op de Op Pad beurs in de RAI

Een lint Regenwulpen vrijwilligerswerk in de regio

De Wadvogelwerkgroep van de Fryske Feriening foar Fjildbiology FFF, viert dit jaar haar 30-jarig jubileum. Reden voor een uitgebreid onderhoud met een van de leden die alvast een tipje oplicht over de uitgebreide jubileumactiviteiten met als hoogtepunt een groots opgezette telling van Regenwulpen.

Johan Taal, een van de bestuursleden vertelt enthousiast over de werkgroep en het aanstaande jubileumfeestje. De Wadvogelwerkgroep is één van de (vogel)werkgroepen van de FFF, de Friese Vereniging voor Veldbiologie. 'Dertig jaar geleden is de werkgroep opgericht in verband met plannen om de laatste grote kwelders langs de Friese vastelandskust in te polderen. Mede door haar inspanningen is men zich bewust geworden van de vogelwaarden van het gebied, en zijn de plannen niet ten uitvoer gebracht. Ons werkgebied strekt zich uit langs de Friese vastelandskust van Harlingen tot Lauwersoog.'

De FFF, met zo'n 300 leden, waarvan er zo'n 70 actief wadvogels tellen, is voortgekomen uit de Wadvogelwerkgroep en die afgelopen november haar 25-jarig jubileum heeft gevierd. Veel van het beschermingswerk voor de natuur in Friesland bestond uit weilanden en weidevogels. Met het oprichten van de FFF is gepoogd ook alle andere organismen een plek te geven in het Friese natuurbeschermingswerk.

In het begin van het bestaan van de Wadvogelwerkgroep lag de nadruk op het stopzetten van inpolderingen langs de Friese vastelandskust met als voornaamste argument dat het gebied zo belangrijk was voor vogels. Tegenwoordig vraagt de Wadvogelwerkgroep nadrukkelijk aandacht voor diezelfde vogelwaarden bij de inrichting en het beheer van de verschillende natuurgebieden langs de Waddenkust. Daarnaast volgt ze uit wetenschappelijke belangstelling de populatieveranderingen bij de verschillende vogelsoorten op de voet, met het oog op de rol die het gebied in het geheel van de (wad)vogelwereld speelt.

'SOVON laat, mede dank zij onze telingspanningen, al heel wat jaren een reeks goede rapporten op (inter)nationaal niveau verschijnen, welke inzicht geven in het belang van het Waddengebied

voor broed- en trekvogels', zegt Johan. 'De samenwerking gaat trouwens de laatste jaren steeds beter, maar was in het begin soms moeilijk, omdat SOVON op landelijk niveau uitsluitend leek te communiceren met SOVON-vrijwilligers, terwijl omgekeerd voor ons SOVON slechts één van meerdere groeperingen was waar we mee te maken hadden. Het is sterk verbeterd, doordat de verschillende SOVON-medewerkers steeds beter onze lokale situatie kennen,' vult Johan aan.

De Wadvogelwerkgroep voert veel tellingen uit voor zichzelf, maar ook voor It Fryske Gea en anderen, zoals voor SOVON dus.

'Wij doen mee aan de integrale wadvogeltellingen, de 14-daagse (referentie) wadvogeltellingen, de ganzen/zwanentellingen (vastelandskust Harlingen-Lauwersoog) en de broedvogelinventarisaties (buitendijks)', somt Johan op. 'We hebben een hogere frequentie bij de integrale wadvogeltellingen omdat er door de natuurontwikkeling zoveel delen van het buitendijkse gebied aan sterke veranderingen onderhevig zijn. Daarnaast hebben veel leden zich ingespannen voor het broedvogelatlaspject 1998-2000'.

'Het spannendste is elk jaar weer de midwintertelling, omdat de weersomstandigheden en daarmee de telresultaten dan jaarlijks heel wisselend kunnen zijn.' Een van de allerleukste ervaringen vindt Johan het ondergaan van de dynamiek van het waddensysteem. 'Zo is er al enige jaren een soort wantij aan het ontstaan tussen Griend en de vastelandskust. Daardoor vindt ophoging van de wadplaten plaats en het begin van kweldervorming langs de kust. Dat gebied bij Koehool begint steeds belangrijker te worden als hoogwatervluchtplaats met regelmatig grote aantallen Bergeenden, Kluten, Bonte Strandlopers en Wulpen. Ook wordt het een belangrijke slaapplek voor binnenlands foeragerende vogels. Dit deel van de kust

kreeg altijd een wat stiefmoederlijke aandacht'.

Het jaar 2002 staat grotendeels in het teken van feest. Johan sluit af met een promotiepraatje: 'De eerste jubileumactiviteit is de integrale slaaptrektelling op de avond van 27 april a.s. Er wordt dan massaal naar Regenwulpen gekeken, die dan met duizenden hun slaapplekken op het wad opzoeken. Op de zeedijk staat dan een lang lint van vogelaars om alle vogels op slaaptrek naar het Wad te noteren. Hierbij dan ook een oproep aan alle belangstellende vogelwaarnemers om deel te nemen aan dit telfeest, misschien zitten er mensen tussen die daarna vaker aan (andere) tellingen mee willen doen. In juni wordt door ons aan de 150ste integrale wadvogeltelling meegewerkt, ook daaraan zullen wij een feestelijk tintje geven. Eind augustus organiseren wij een dag met een wandeltocht langs het Wad met als afsluiting een gezellige avond met een maaltijd, etc. voor alle (oud) FFF-leden op een passende waddenlocatie. Daarnaast wordt er een publicatie voorbereid in de geest van de Wadvogelwerkgroep: gewoon een lekker dik telrapport met de resultaten van de tellingen tussen 1995 en 2001!

Johan heeft tot slot nog een tip voor andere vogelwerkgroepen om meer actieve tellers te werven:

'Het organiseren van éénmalige tellingen biedt nieuwkomers de kans aan het telwerk te ruiken en zich daarna aan te melden voor de doorgaande tellingen. Zo zijn we, zoals gezegd, bezig gegaan met slaaptrektellingen van Wulpen en Regenwulpen vanuit het binnenland naar de kust. We weten sinds kort dat de Friese Waddenkust rond eind april de enige resterende, grote concentratie Regenwulpen in Nederland herbergt: zo'n 7.000 - 10.000 exemplaren. Tijdens de jubileumtelling hopen we daar natuurlijk over heen te gaan!'

Harvey van Diek

Uit de nieuwe atlas

De Atlas nadert voltooiing! In de afgelopen maanden is er door ongeveer 80 soortspecialisten gewerkt aan het gereedkomen van de soortteksten. Drukke tijden dus ook voor de redactie, die momenteel de laatste hand legt aan de definitieve versie van de ruim 200 teksten en bezig is het illustratiemateriaal te completeren dat door diverse befaamde tekenaars en fotografen is aangeleverd.

In april is de vormgever aan de beurt. Dan worden teksten, kaarten en illustraties tot het boekwerk gesmeed dat later dit jaar op de Landelijke Dag zal worden gepresenteerd. Wie denkt dat deze atlas dezelfde informatie zal bevatten als de recent verschenen Avifauna deel 2 slaat de plank behoorlijk mis. Weliswaar staat de Avifauna boordevol gegevens over het voorkomen van algemene vogels in Nederland, het kan niet tippen aan de gedetailleerde verspreidingsgegevens die in de atlas het licht zullen zien.

Als voorproefje staan hiernaast twee kaarten van de Geelgors: een kaart met aantalsschattingen voor elk atlasblok, en een kaart met de verandering in verspreiding ten opzichte van de vorige broedvogelatlas (1973-77). Het is algemeen bekend dat de Geelgors flink heeft moeten inleveren in de afgelopen decennia, maar de kaarten laten pas zien op welke schaal dat is gebeurd. Intrigerend is verder dat de soort het niet overal slecht doet en in het noordoosten van het land zelfs kans zag nieuwe gebieden te koloniseren. Zulke spectaculaire kaarten blijven overigens niet beperkt tot de Geelgors. Eerder stonden er op deze plek al twee voorbeelden van relatieve dichtheidskaarten van Gele Kwikstaart en Ringmus (SOVON-Nieuws 2 van 2001), die samen met de hier afgebeelde kaarten de basis vormen van de meeste soortbeschrijvingen. Kaarten die duidelijk maken waar drie jaar noest veldwerk door een grote groep vrijwilligers toe kan leiden!

Limosa

74.3
2001

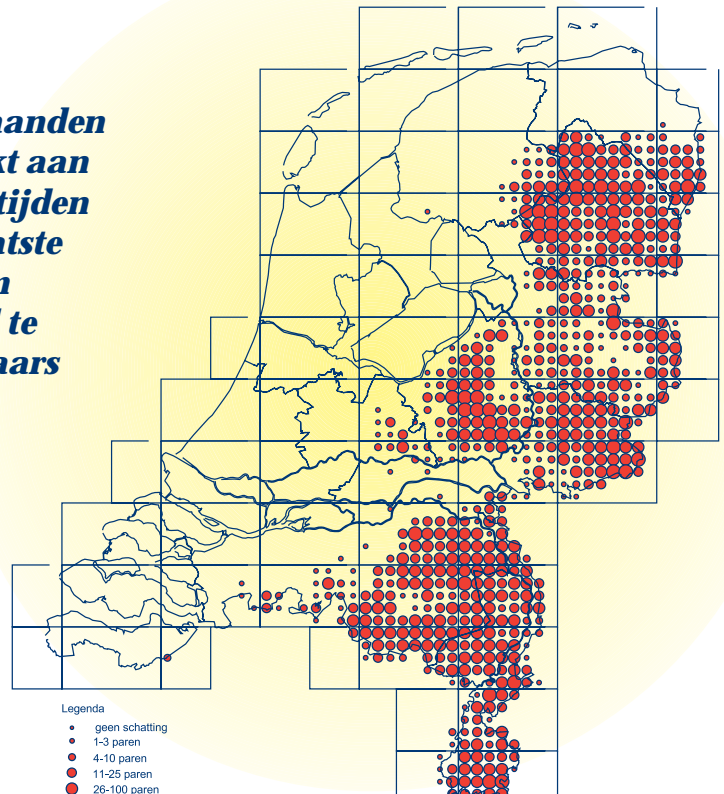
Nieuw redactieadres Limosa

Met ingang van 1 februari is het redactieadres van Limosa gewijzigd in:

Kees Koffijberg, SOVON
Vogelonderzoek Nederland,
Rijksstraatweg 178,
6573 DG Beek-Ubbergen,
tel. 024-6848111, e-mail:
kees.koffijberg@sovon.nl

Geelgors

Aantalsschatting

Geelgors

Veranderingskaart

